

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การศึกษาการสืบทอดงานศิลปะผ้าทอ ของกลุ่มชนไทยทรงดำ ในจังหวัด เพชรบุรี มีวัตถุประสงค์ในการวิจัยดังต่อไปนี้

1. เพื่อศึกษาการสืบทอดงานศิลปะผ้าทอของกลุ่มชนไทยทรงดำในจังหวัดเพชรบุรี
2. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา สภาพปัจจุบัน คติความเชื่อ ประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นของไทยทรงดำ รวมทั้งเทคนิค กรรมวิธี คุณค่าทางศิลปะ และประโยชน์ใช้สอยของ ศิลปะผ้าทอของกลุ่มชนไทยทรงดำ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ แบบบันทึกข้อมูลภาคสนาม และแบบสังเกต วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา ทาค่าความถี่ และค่าร้อยละ

สรุปผลการวิจัย

1. ด้านการสืบทอดงานศิลปะผ้าทอของกลุ่มชนไทยทรงดำในจังหวัดเพชรบุรี จากการศึกษา การสืบทอดงานศิลปะผ้าทอของกลุ่มชนไทยทรงดำ ในจังหวัดเพชรบุรี พบว่าในการสืบทอดงานผ้าทอนั้น เด็กหญิงไทยทรงดำ จะเริ่มหัดทอผ้าเมื่ออายุประมาณ 13-18 ปี งานทอผ้าจำเป็นต้องมีความพร้อมทางด้านร่างกาย ถ้าเป็นเด็กหญิงอายุน้อยกว่านี้ ร่างกายจะยังไม่เจริญเติบโตเต็มที่ ขาและเท้าจะเหยียบไม้ตียืนไม่ถึง แต่ก่อนจะถึงเวลาที่เริ่มทอผ้าได้นั้น เด็กหญิงไทยทรงดำ จะได้ร่วมทำกิจกรรมการทอผ้ากับมารดา และญาติผู้ใหญ่ในครอบครัวอยู่เสมอ ๆ เมื่อถึงเวลาที่หัดทอผ้า จึงสามารถทำได้เนื่องจากได้พบเห็นการทำงานประเภทนี้อยู่เป็นประจำ

เด็กหญิงไทยทรงดำส่วนใหญ่จะได้รับการฝึกหัดทอผ้าจากมารดา และญาติผู้ใหญ่ในครอบครัว เช่น ย่า หรือยาย ซึ่งเป็นบุคคลที่ใกล้ชิดที่สุด ส่วนเด็กชายไทยทรงดำ จะไม่เข้าร่วมในกิจกรรมการทอผ้าเลย แต่จะถูกให้ฝึกหัดงานในหน้าที่อื่น เช่น งานจักสาน งานด้านการเกษตร เป็นต้น และถือว่างานทอผ้าไม่ใช่หน้าที่ของผู้ชาย

การเรียนรู้ในด้านทอผ้าของเด็กหญิงไทยทรงดำ จะถูกสอนอย่างต่อเนื่องเป็นกิจวัตรประจำวัน เมื่อทอผ้าเป็นแล้ว จะถูกฝึกหัดให้ทาลวดลายผ้า เช่น การทอลายผ้า การปักลวดลายผ้า และการทาลวดลายปะผ้า เด็กหญิงไทยทรงดำส่วนใหญ่จะได้รับการสอนหลังจากทอผ้า เป็นแล้ว และจะถูกฝึกให้ทาลวดลายทั้ง 3 ประเภท คือ ลายทอผ้า ลายปักผ้าและลายปะผ้า ซึ่งผู้ใดจะทาลวดลายประเภทใดได้สวยงาม ย่อมขึ้นอยู่กับความชอบของแต่ละคน

แต่เดิมกิจกรรมการทอผ้าของเด็กหญิงไทยทรงดำ จะอยู่ในความสำนึกเสมอว่า สตรีไทยทรงดำทุกคนจะต้องทอผ้าเป็น เพราะถือว่า งานทอผ้าเป็นงานของสตรี แต่เมื่อกระแสความเจริญทางเทคโนโลยีมีมากขึ้น ค่านิยมในการทอผ้าในปัจจุบันของเด็กหญิงไทยทรงดำจึงเปลี่ยนแปลงไป ปัจจุบันเด็กหญิงไทยทรงดำ มีความเห็นว่า การเรียนหนังสือในโรงเรียนสำคัญกว่าการทอผ้าอยู่กับบ้าน แต่ก็ยังมีบางครอบครัว ที่ผู้ปกครองหรือญาติผู้ใหญ่ยังเห็นความสำคัญในการทอผ้า ก็จะสอนบุตร-หลาน ให้ทอผ้าไปในเวลาว่าง ๆ ด้วย แต่ไม่เป็นการบังคับว่า ทุกคนจะต้องทอผ้าเป็น คือ ให้ออกาสกับผู้ที่ชอบและสนใจในงานด้านนี้มากกว่า ซึ่งถ้าผู้ใดสนใจก็จะสอนให้เป็นรายๆ ไป

วันและเวลาในการเริ่มเรียนการทอผ้านั้น ไม่มีการถือฤกษ์ยามตามความเชื่อ ผู้สอนจะสอนให้เมื่อเห็นว่าผู้เรียนมีความพร้อม ส่วนใหญ่จะสอนในเวลาว่าง ๆ เพราะจะมีความพร้อมทั้งผู้เรียน และผู้สอน

วิธีการสอนการทอผ้า และกิจกรรมต่าง ๆ ในการผลิตผ้าของไทยทรงดำ ไม่มีการเขียนหรือจดบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร แต่เป็นการทำสืบทอดกันต่อมาด้วยประสบการณ์ และความชำนาญ ซึ่งเป็นหน้าที่ที่ต้องทำ เนื่องจากทุกครอบครัวต้องมีผ้าไว้ใช้ในชีวิตรประจำวัน และเก็บไว้ใช้งานพิธีกรรมตามความเชื่อ ส่วนใหญ่วิธีสอนเท่าที่พบจะมีวิธีการคือ

1. ทำให้ดู คือ การสอนที่ผู้สอนทำให้ผู้เรียนดูและทำตามเป็นระยะ ๆ
2. บอกวิธีการให้ ให้ผู้เรียนทำตามขั้นตอนที่บอก แล้วทำตามวิธีการนั้น ๆ
3. ใช้วิธีลอกเลียนแบบ คือ ใช้ผลงานที่มีอยู่แล้วเป็นต้นแบบ และทำตามแบบที่มีอยู่

เมื่อสอนแล้วผู้เรียนสามารถทำได้ ถือว่าผู้เรียนประสบผลสำเร็จ แต่ถ้าสอนด้วยวิธีการหลาย ๆ แบบแล้วผู้เรียนยังไม่สามารถทำได้ อาจมีการลงโทษบ้าง เช่นการว่ากล่าวตักเตือนหรือทุบตีบ้างเล็กน้อย เนื่องจากผู้เรียนไม่มีความสนใจ และตั้งใจ ในกรณีที่ผู้เรียนทำงานได้ดี ผลงานออกมาเป็นที่น่าพอใจ จะได้รับคำชมเชย นอกเหนือจากในครอบครัว แล้วจะได้รับคำชมเชยจากเพื่อนบ้านอีกด้วย เพราะถ้าผู้ใดมีฝีมือ ในการทอผ้า และการทอลวดลายผ้า มักได้รับคำ ชมเชยจากเพื่อนบ้าน ว่ามีบุตร-หลาน เป็นผู้เอาใจใส่ในงานที่เป็นกิจกรรมของสตรี

การทอผ้าของสตรีไทยทรงดำ นอกเหนือจากการทอผ้าไว้ใช้ในชีวิตรประจำวันแล้ว ยังมีผ้าที่ต้องทอเก็บไว้ใช้ในพิธีกรรมตามความเชื่อ ซึ่งพิธีกรรมตามความเชื่อนี้เอง เป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งที่ทำให้การทอผ้าได้รับการสืบทอดอยู่ต่อมาจนถึงปัจจุบัน เนื่องจากพิธีกรรมทุกพิธีกรรมของไทยทรงดำต้องใช้ผ้าหรือเครื่องแต่งกายเพื่อบงบอกสถานภาพของแต่ละบุคคลในครอบครัว ถ้าครอบครัวใดไม่มีผ้าทอเก็บไว้ เมื่อมีบุคคลในบ้านเสียชีวิตลง และไม่มีผ้าใช้ในพิธีศพ ทั้งของตนเองและคนในครอบครัว จะได้รับคำดูถูกจากเพื่อนบ้าน ซึ่งเป็นเรื่องที่สตรีไทยทรงดำไม่ต้องการให้เกิดขึ้น ซึ่งแสดงว่า ตนเป็นผู้เกียจคร้าน ไม่เอาใจใส่ในงานของกุลสตรีที่ดี

การสืบทอดงานทอผ้าของสตรีไทยทรงดำ ที่ถือเป็นค่านิยมพบว่ามีอยู่ 2 ระยะในช่วงชีวิต คือ

- ระยะที่ 1 ช่วงวัยสาว : ขณะที่สตรีไทยทรงดำยังไม่ได้แต่งงาน มีครอบครัวของตนเอง ในช่วงวัยนี้สตรีไทยทรงดำจะทอผ้าเก็บไว้มากๆ เพื่อให้พอใช้ในครอบครัวใหม่ของตน เพราะในช่วงแต่งงาน ถ้ามีบุตรจะต้องมีหน้าที่เลี้ยงบุตร คงไม่มีเวลาทอผ้า จะได้นำผ้าที่ทอเก็บไว้นั้นออกมาใช้งาน
- ระยะที่ 2 ช่วงวัยที่หมดภาระทางครอบครัว : คือ ช่วงที่บุตรมีความรับผิดชอบตนเอง หรือ มีครอบครัวหมดแล้ว สตรีไทยทรงดำจะกลับมาทอผ้าอีกครั้งหนึ่ง (ซึ่งช่วงในวัยนี้ ผู้ทอผ้าจะมีอายุประมาณ 50 ปีขึ้นไป) ในช่วงระยะที่ 2 นี้เอง การผลิตผ้าจะเป็นไปอย่างจริงจัง และมีความสุขกับการทอผ้า เพราะหมดงานที่เป็นภาระหลักของครอบครัว

การศึกษาการสืบทอดงานศิลปะผ้าทอของกลุ่มชนไทยทรงดำ ในจังหวัดเพชรบุรี ตามวัตถุประสงค์การวิจัย จัดแบ่งสาระสำคัญ ออกเป็น 6 ด้านดังนี้

2. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา สภาพปัจจุบัน คติความเชื่อ ประเพณี และวัฒนธรรมท้องถิ่นของไทยทรงดำ รวมทั้งเทคนิค กรรมวิธี คุณค่าทางศิลปะ และประโยชน์ใช้สอยของศิลปะผ้าทอของกลุ่มชนไทยทรงดำ

2.1 ประวัติความเป็นมาของกลุ่มชน

ไทยทรงดำ หรือ ลาวโซ่ง (ไทดำ) ที่ตั้งหลักแหล่งอยู่ในจังหวัดเพชรบุรี คือ กลุ่มชนที่มีถิ่นฐานเดิมอยู่ในตอนเหนือของประเทศสาธารณรัฐเวียดนาม และแถบเมืองทันต์ในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ได้เข้ามาตั้งหลักแหล่งในจังหวัดเพชรบุรี ด้วยเหตุผลทางการเมืองและสงคราม ตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรี เมื่อประมาณ พ.ศ. 2322 พระเจ้ากรุงธนบุรี โปรดเกล้าให้สมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึก และเจ้าพระยาสุรสีห์ ยกทัพไปตีลาว ซึ่งตีได้เมืองทันต์ และกวาดต้อนครอบครัวของคนไทยกลุ่มนี้ลงมาอยู่ที่กรุงเทพฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้ไปตั้งบ้านเรือนอยู่ที่จังหวัดเพชรบุรี นับเป็นไทยทรงดำ หรือ ลาวโซ่ง (ไทดำ) กลุ่มแรกที่มาอาศัยอยู่ที่จังหวัดเพชรบุรี

ต่อมาในปี พ.ศ. 2335 ในสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เจ้าเมืองเวียงจันทน์ ได้กวาดต้อนครอบครัวไทดำ (ไทยทรงดำ) จากเมืองแฉก (เมืองเดียนเบียนฟู) ลงมาถวายพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช จึงโปรดเกล้าฯ ให้มาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่เพชรบุรีอีก

ใน พ.ศ.2379 ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เจ้าเมืองหลวงพระบาง ถึงแก่พิราลัย พวกเมืองฮีม หรือ หีม เมืองคอย เมืองควร แข็งเมืองต่อหลวงพระบาง เจ้าอุปราชราชวงศ์ ยกทัพไปปราบ และได้กวาดต้อนไทดำ (ไทยทรงดำ) ลงมาถวายที่กรุงเทพฯ และได้โปรดเกล้าให้ไปอยู่ที่เพชรบุรี

พ.ศ.2381 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้ยกกองทัพไปตีลาว เนื่องจากเจ้าราชวงศ์เกิดวิวาทกัน และได้อพยพพวกไทดำ (ไทยทรงดำ) ลงมาด้วย และได้โปรดเกล้าให้ไปอยู่ที่จังหวัดเพชรบุรีอีก และใน พ.ศ.2428 ในสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้โปรดเกล้าฯ ให้ เจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี ยกทัพไปปราบฮ่อ ในเขตสิบสองจุไทย และป้องกันชายแดนแถบริมแม่น้ำดำ และยกทัพกลับมากรุงเทพฯ ในปี พ.ศ.2430 พร้อมกับได้นำครอบครัวไทดำ (ไทยทรงดำ) กลับมาด้วย และให้อพยพไปอยู่ที่จังหวัดเพชรบุรีอีกนับเป็นกลุ่มไทยทรงดำ หรือ ไทดำรุ่นสุดท้ายที่เข้ามาอยู่ที่จังหวัดเพชรบุรี

ปัจจุบันกลุ่มชนไทยทรงดำ หรือ ลาวโซ่ง (ไทดำ) ได้กระจายกันตั้งหลักแหล่งในจังหวัดเพชรบุรี ตามอำเภอต่าง ๆ ดังนี้

อำเภอเมือง	ที่บ้านสะพานยี่หน ตำบลเวียงคอย ตำบลวังตะโก
อำเภอบ้านแหลม	ที่ตำบลทุ่งเพ็ญ
อำเภอหนองหญ้าปล้อง	ที่บ้านท่าตะคร้อ บ้านสามเรือน ตำบลหนองหญ้าปล้อง บ้านจะโปรง ตำบลหนองไผ่
อำเภอบ้านลาด	ตำบลห้วยซ้อ ตำบลหนองโสน ตำบลบ้านกรวย
อำเภอเขาย้อย	เป็นอำเภอที่มีไทยทรงดำ อาศัยอยู่หนาแน่นที่สุด คือ ตำบลหนองปรุง(หนองเลา) ตำบลหนองชุมพล ตำบลดอนทราย ตำบลเขาย้อย ตำบลบางเค็ม ตำบลทับคาง ตำบลหนองปลาไหล ตำบลห้วยท่าช้าง
อำเภอท่ายาง	ตำบลท่าคอย บ้านแม่ประจันต์ บ้านท่าโล้ และตำบลเขากระจิว

ในปัจจุบัน กลุ่มชนไทยทรงดำ ในจังหวัดเพชรบุรี พบว่ามีผู้รู้ประวัติความเป็นมาของกลุ่มชนค่อนข้างน้อย แต่มีบุคคลในครอบครัวของไทยทรงดำ ยังคงทำพิธีกรรมตามความเชื่อ ซึ่งเคยทำสืบทอดกันมาแต่โบราณ อย่างแน่นแฟ้น และไทยทรงดำในกลุ่มผู้สูงอายุยังหวังที่จะให้คนรุ่นหลังสืบทอดพิธีกรรมและความเชื่อต่าง ๆ สืบต่อไป

2.2 สภาพปัจจุบัน

เนื่องจากกลุ่มชนไทยทรงดำ เป็นชนกลุ่มน้อย ที่มีความสำคัญ จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 พ.ศ.2535-2539 ได้ส่งผลกระทบต่อความเปลี่ยนแปลง

ทางวัฒนธรรมในการทอผ้าของไทยทรงดำอย่างเห็นชัดเจน เพราะในปัจจุบัน จะมีผู้ทอผ้าไทยทรงดำที่มีอายุประมาณ 50 ปีขึ้นไป บุตร-หลานของไทยทรงดำไม่ค่อยมีผู้สนใจการทอผ้าแบบโบราณอีก ในการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของมนุษย์สืบเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงของทรัพยากร ใน ค.ศ.1970 ว่าการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของมนุษย์สืบเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงของทรัพยากร และระบบเศรษฐกิจ เริ่มเปลี่ยนแปลงไปสู่การอุตสาหกรรมและพาณิชย์นิยม เพราะโลกปัจจุบันสังคมต่างๆ ได้เคลื่อนย้ายตัวผ่านการผลิตเพื่อยังชีพไปหมดแล้ว

จนช่วงประมาณ พ.ศ.2529 กลุ่มชนไทยทรงดำในเขตอำเภอเขาย้อย ได้มีการรวมตัวกันจัดงานรื่นเริงประจำปีในช่วงสงกรานต์ (ภายในเดือนเมษายน) และได้ทำติดต่อกันมาทุกปีจนถึงปัจจุบัน ทำให้สตรีไทยทรงดำมีการตื่นตัวในการทอผ้าแบบพื้นบ้านของไทยทรงดำขึ้นเพราะในงานรื่นเริงนี้ทุกคนจะต้องแต่งชุดไทยทรงดำทั้งหญิงและชาย

2. 3 คติความเชื่อ และวัฒนธรรมท้องถิ่น

คติความเชื่อของไทยทรงดำ ก่อให้เกิดวัฒนธรรมในด้านต่างๆ ขึ้น ส่วนหนึ่งได้จากโครงสร้างทางสังคม และการจัดระเบียบทางสังคม ในระดับครอบครัว เช่นจะใช้ระบบเครือญาติเป็นเกณฑ์มีแนวคิดเรื่องผีเดียวกัน เป็นสัญลักษณ์ร่วมกัน อันประกอบด้วยญาติทางสายโลหิต และเครือญาติทางการแต่งงาน รวมเป็นเครือญาติผีเดียวกัน การจัดระดับชนชั้นทางสังคมโดยพื้นฐานทางวัฒนธรรม จะใช้วงศ์ตระกูลเป็นเกณฑ์ ในการแบ่งชนชั้น ซึ่งแบ่งได้ 2 ชนชั้นคือชนชั้นผู้ท้าว และชนชั้นผู้น้อย

ความเชื่อเรื่องผู้บรรพบุรุษของไทยทรงดำ สอดคล้องกับ สุมิตร มิตินันท์ (2537) ได้กล่าวถึง ศาสนาและความเชื่อของไทยดำ ที่สำคัญ เกี่ยวข้องกับผี ขวัญ และสิ่งเหนือธรรมชาติต่างๆ ซึ่งเชื่อว่าโลกมนุษย์อยู่ภายใต้อำนาจของผีต่างๆ ผีมีทั้งประเภทให้คุณและโทษ

ชาวไทยทรงดำ จะให้ความสำคัญ ต่อผีเรือนมาก จึงมีประเพณีสืบผี ตามธรรมเนียมว่าผู้ใดมาจาก สกุล (ชิง) ไต่ก็ตาม การสืบสกุล บุตรชายจะเป็นผู้สืบสกุล ในกรณีที่ครอบครัวมีบุตรชายหลายคน บุตรชายคนเล็กจะได้เป็นเจ้าของเรือน และเลี้ยงผีบรรพบุรุษ บุตรชายคนอื่นก็ยังไม่ใช้สกุลเดียวกัน ผีตามความเชื่อของไทยทรงดำ ได้แก่

แกน หรือผีฟ้า คือเทวดาที่อยู่บนฟ้า สามารถดลบันดาลให้ความเป็นไปแก่มนุษย์

ผีเมือง, ผีบ้าน เป็นผู้ที่ให้ความคุ้มครองบ้านเมืองให้เป็นสุข ในหมู่บ้านของไทยทรงดำทุกหมู่บ้าน จะมีศาลปู่เจ้าประจำอยู่ทุกหมู่บ้าน และต้องทำพิธีเซ่นไหว้ทุกปี

ผีบรรพบุรุษ เป็นผีของ ปู่-ย่า-ตา-ยาย หรือพ่อ-แม่ ที่เสียชีวิตไปแล้วจะถูกเชิญขึ้นไว้บนบ้านในห้องผีเรือน (กะล่อห้อง หรือ ห้องห้อง) ต้องเซ่นไหว้ตามประเพณี ทุก 2-3 ปี ต่อครั้ง และต้องเซ่นไหว้ทุกสัปดาห์ของไทยทรงดำ คือพิธีปาดตง

ผีป่าและผีอื่นๆ เป็นผีที่สังสถิตอยู่ตามแม่น้ำ ภูเขา ป่า หรือตามสถานที่ต่างๆ อาจทำให้เจ็บไข้ได้

ขวัญ เป็นความเชื่ออีกประเภทหนึ่งของไทยทรงดำ ซึ่งเชื่อว่าแกนเป็นผู้สร้างโลก ให้มนุษย์เกิดตามา มีขวัญของแต่ละคนติดตัวมา และมอบให้ "แกนชาติ" เป็นผู้กำหนดชะตาชีวิตลงมาเกิดในโลกมนุษย์

ความเชื่อดังกล่าวข้างต้น มีความสัมพันธ์กับการใช้ผ้า ในพิธีกรรมต่างๆ ของไทยทรงดำ ซึ่งทรงศักดิ์ ปรารค์วัฒนกุล และแพทริเซีย แน่นหนา (2532) ได้กล่าวถึงการใช้ผ้าในพิธีกรรมของชาวล้านนา คือ "ตุง" ซึ่งเป็นผลผลิตของการทอผ้า ชาวบ้านจะทอตุงถวายเป็นพุทธบูชาในงานที่เป็นประเพณีสำคัญ ถือว่าเป็นการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว หรือเป็นปัจจัยส่งกุศลในตนเองในชาติหน้า ซึ่งสอดคล้องกับ สุริยา สมุทรคุปต์ และคณะ (2536) กล่าวถึงงานผ้า ของอินโดนีเซีย โดยอ้างถึงการศึกษาของ Hitchcock พบว่าความเชื่อทางศาสนาปรากฏอยู่ในลวดลายผ้าอย่างเห็นได้ชัดเจน เช่น เป็นรูปเรือขนาดใหญ่ บรรทุกดวงวิญญาณ ทรัพย์สมบัติ และเครื่องใช้ของผู้ตายเพื่อเก็บไว้ใช้ในภพหน้า เป็นต้นส่วนในการทอผ้าของไทยทรงดำ มีจุดประสงค์หลักอยู่ 2 ประการ คือ ทอผ้าไว้ใช้ในครอบครัว เพื่อใช้ในชีวิตรประจำวัน และทอเก็บไว้ใช้ในพิธีกรรมต่างๆ ตามความเชื่อ วันที่สตรีไทยทรงดำจะไม่ทอผ้า ภาษาไทยทรงดำ เรียกว่า "มีอก่า" (คือวันที่ทำงานแล้วผีจะไม่พอใจ) ในช่วงวันตรุษ จะหยุดทอผ้า 3 วัน สงกรานต์ จะหยุดทอผ้า 5 วัน และจะหยุดในวันที่มีคนในหมู่บ้านเสียชีวิต เพราะต้องไปช่วยงานศพ (ถึงแม้ตัวผู้ทอผ้าจะไม่ได้ไปช่วยงานศพก็ต้องหยุดทอผ้า) ถ้าผู้ตายเป็นคนในผีเดียวกัน (สกุลเดียวกัน) ผู้ทอผ้าจะต้องหยุดทอผ้าไปจนกว่าจะมีการเผาศพ และเชิญผีผู้ตายเข้าไปอยู่ในห้องผีเรือน (กะล่อห้อง หรือห้องห้อง) ให้เรียบร้อยเสียก่อน จึงจะทอผ้าต่อได้ ในกรณีที่เก็บศพไว้เป็นปี แล้วจึงจะเผาศพผู้ที่ทอผ้าที่อยู่ในผีเดียวกัน ก็จะต้องไม่ทอผ้า จนกว่าจะทำพิธีดังกล่าวให้เสร็จเรียบร้อย

การเริ่มหัดเรียนทอผ้าของเด็กหญิงไทยทรงดำ จะถึงวันที่พร้อมในการเริ่มเรียนเป็นการเริ่มต้น และไม่มีการทำพิธีตามความเชื่อเกี่ยวกับการทอผ้าให้กับผู้เรียน การหัดทอผ้าจนกระทั่งทอผ้าเป็น และได้ทอผ้าเก็บไว้ใช้ในครอบครัว ถือเป็นความภาคภูมิใจของตนเอง และคนในครอบครัวด้วย เพราะในวิถีชีวิตของสตรีไทยทรงดำ ถือว่า สตรีใด ไม่ทอผ้าเก็บไว้ใช้ในงานศพของตนเอง และคนในครอบครัว จะได้รับการดูถูกจากเพื่อนบ้าน สตรีไทยทรงดำจึงต้องพยายามทอผ้าเก็บไว้ให้มากที่สุด โดยเฉพาะงานศพจำเป็นต้องใช้ผ้าเพื่อนำมาทำ "เฮว" (พาหนะที่จะพาวิญญาณของผู้ตายไปเฝ้าแกน) และวิญญาณจะได้เข้าไปสู่ของบรรพบุรุษได้

2.4 วัสดุ-อุปกรณ์ในการทอผ้า

วัสดุที่นำมาทอเป็นผ้าแบบพื้น ไทยทรงดำ มีอยู่ 3 ประเภท คือ ฝ้าย ไหม และ ไยสังเคราะห์

ฝ้าย ที่นำมาทอผ้า เป็นฝ้ายที่ปลูกเองตามบริเวณบ้าน ตามสวน ไร่ นา เป็นฝ้าย พันธุ์พื้นเมืองที่ปลูกกันมาแต่โบราณ มี 2 พันธุ์ คือพันธุ์แก่นน้อย (เมล็ดเล็ก) และพันธุ์แก่นใหญ่ (เมล็ดใหญ่) และมีฝ้ายอีกชนิดหนึ่งคือฝ้ายเทศ แต่ไม่เป็นที่นิยม เพราะให้เส้นใยหยาบเมื่อทอเป็น ผืนผ้าแล้ว เนื้อจะกระด้าง ย้อมสีไม่ค่อยติด

ในปัจจุบัน มักไม่ค่อยนิยมปลูกฝ้ายเองแล้ว แต่จะซื้อผ้าสำเร็จรูป จากร้านค้าเพราะ สะดวก ไม่ต้องยุ่งยากในการเตรียมเส้นใย คุณภาพดีเพราะมีเส้นใยละเอียด เส้นใยมีความ สม่ำเสมอ

ไหม

ไหมพันธุ์ที่นำมาเลี้ยง คือไหมพันธุ์พื้นเมือง ให้เส้นใยที่เหนียว เนื้อละเอียด คุณภาพดี กว่าไหมพันธุ์ต่างประเทศที่พัฒนาการประจำอำเภอนำมาให้เลี้ยง

ใยสังเคราะห์

ใยสังเคราะห์ที่นิยมนำมาทอ คือ นำมาเป็นเส้นยืนของตัวชิ้น และนำมาทอเป็นของใช้ อื่นๆ แต่มักไม่เป็นที่นิยม เนื่องจากใยสังเคราะห์ย้อมสีไม่ติด

สี

สีที่นำมาย้อมผ้าของไทยทรงดำ จะเป็นลักษณะการย้อมเป็นการย้อมเย็น ซึ่งในปัจจุบัน ก็ยังใช้ต้นครามย้อมซึ่งเป็นสีย้อมที่ได้จากพืช ส่วนสีอื่นๆ มักใช้สีเคมี สีในแบบดั้งเดิมที่นิยมนำมา ย้อมได้แก่ สีครามเข้ม จะได้จากต้นคราม เพื่อให้สีที่ย้อมเป็นสีครามเข้มจนเกือบดำ จะใช้ปลูกถัณฑ์ ประดู่ย้อมทับอีกหลายครั้ง สีเขียว ได้จากต้นสมอ (กอแซ่) สีเหลืองได้จากขมิ้น และเมล็ดของต้น คำแสด (มะขมปู้) การใช้สีจากวัสดุและพืชธรรมชาตินั้นสอดคล้องกับที่สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ (1991) ได้กล่าวถึงการใช้สีย้อมผ้า จากวัสดุธรรมชาติ โดยแบ่งตามลักษณะของสี ที่ใช้ย้อมฝ้ายและไหมดังนี้

สีย้อมไหม

สีแดง ได้จาก ครั่ง

สีเหลือง ได้จาก ต้นแกแล

สีส้ม ได้จาก เมล็ดคำแสด

สีดำ ได้จาก ผลมะเกลือ

สีคราม ได้จาก ต้นหอม

สีย้อมฝ้าย

สีแดง ได้จาก ไม้ฝาง

สีเหลือง ได้จาก แก่นไม้ขนุน

สีส้ม ได้จาก เมล็ดคำแสด

สีดำ ได้จาก ผลมะเกลือ

สีคราม ได้จาก ต้นคราม

สีที่ใช้เป็นสีหลักของผ้าไทยทรงดำ คือสีดำ (สีครามเข้ม) ซึ่งได้จากการหมัก
ต้นคราม (กอจ๋าม) จนได้สีครามมาย้อมผ้า ถ้าต้องการให้ผ้ามีสีดำ จึงย้อมทับด้วยเปลือกต้นมะตู
ส่วนสีอื่นๆ จะนำมาย้อมผ้าใหม่ เพื่อนำมาทำเป็นลวดลาย ของเสื้อยี่ และของใช้ชนิดอื่นๆ

อุปกรณ์

เครื่องมือที่ใช้ในการทอผ้าแบบพื้นบ้านไทยทรงดำ คือกี่แบบพื้นเมือง มี 2 เขา
(2 ตะกอก) อุปกรณ์ที่จะมาทำเป็นตัวกี่ และอุปกรณ์ในการนำมารผลิตผ้าทั้งหมด จะผลิตขึ้นจากวัสดุ
ที่หาได้ในท้องถิ่นทั้งสิ้น ส่วนใหญ่ผู้นำอุปกรณ์เหล่านี้ให้จะได้แก่ สามี่ บิดา และบุตรชาย ส่วน
อุปกรณ์บางชิ้น ถ้าคนในบ้านไม่สามารถทำได้ ก็จะไปจ้างให้ผู้ที่ทำได้ในหมู่บ้านจ้างทำเป็นชิ้นๆ ไป

2.4 เทคนิค-กรรมวิธี

การสอนการทอผ้าของสตรีไทยทรงดำจะไม่มี การจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร
แต่เป็นการทำที่สืบทอดกันมาจากประสบการณ์ และความชำนาญ ดังที่ สุมาลย์ โทมัส (2525) ได้
กล่าวถึงเทคนิค กรรมวิธีการทอผ้าพื้นเมือง ของไทยว่า กรรมวิธีการทอผ้าเป็นวิชาที่อาศัย
ความจำ และความชำนาญ เป็นสำคัญ ไม่ปรากฏว่ามีตำรา รหรือหลักเกณฑ์ในการทอผ้าเขียนไว้
เป็นหลักฐาน ผ้าทออาศัยจำวิธีการทำ แล้วถ่ายทอดสืบทอดกันมา ซึ่งสอดคล้องกับ วิบูลย์ ลี้สุวรรณ
(2535) ได้ให้ความคิดในการทำงานศิลปะหัตถกรรมพื้นบ้าน ว่าเป็นการเรียนรู้ที่สืบทอดกันมา
จากบรรพบุรุษ เป็นการสืบทอดกันในครอบครัว ผู้เรียนต้องเริ่มเรียนด้วยการบอกกล่าวกันด้วยปาก
แล้วฝึกหัดทำเรื่อยๆ จนเกิดความชำนาญ และทำได้ในที่สุด

สำหรับวิธีสอนที่สตรีไทยทรงดำ สอนกรรมวิธีการผลิตผ้าให้กับบุตรหลาน ได้แก่
การทำให้ดู ให้ผู้เรียนทำตาม บอกวิธีการให้ผู้เรียนทำตามวิธีที่นั้นๆ และการให้ผู้เรียน ลอก
เลียนแบบ จากลวดลายที่มีอยู่แล้ว ในวิธีการเช่นนี้ตรงกับ นวลศิริ เปาโรหิตย์ (2527) ได้กล่าว
ถึงทฤษฎีการเรียนรู้ ทฤษฎีนี้มีความเชื่อว่า มนุษย์เรียนรู้ โดยการลอกเลียนแบบ และจดจำจากแม่
แบบ (Modeling) ได้ดีกว่าวิธีการเรียนรู้จากแม่แบบว่ามีความสำคัญ ดังนี้

ก. ทำรู้จักวิธีตอบสนองแบบใหม่ การจดจำแม่แบบอาจเป็นวิธีการใหม่ที่เขายังไม่
รู้จักมาก่อน นอกจากนี้การดูแบบและนำมาทำตามมักทำได้โดยไม่ใคร่ผิดพลาด

ข. ช่วยให้พฤติกรรมที่เรียนรู้แล้ว แสดงออกง่ายขึ้น การสังเกตจากแม่แบบนี้ จะช่วย
ให้ผู้เรียนแสดงออกได้ง่ายและเร็วขึ้น

ซึ่งความเห็นนี้สอดคล้องกับ ชวลิต คาบแก้ว และสุดาวดี เหมทานนท์ (2525)
กล่าวถึงการสอนศิลปศึกษา ด้วยวิธีการลอกเลียนแบบในลักษณะบอกให้โดยตรง (Direct

Method) คือการสอนให้ผู้สอนเป็นผู้นำ และผู้เรียนเป็นผู้ตาม เป็นการสอนที่เน้นการลอกเลียนแบบ มุ่งทำให้เหมือนให้มากที่สุด วิธีสอนที่จัดอยู่ในประเภทนี้ได้แก่

ก. วิธีสอนทำตามแบบหรือตามการสาธิต ผู้สอนจะเป็นผู้ออกคำสั่ง ให้ผู้เรียนปฏิบัติตามเป็นขั้นๆ ขั้นตอนใดผิดผู้สอนแนะนำให้ เหมาะสำหรับการฝึกหัดผู้เรียนที่ไม่เคยปฏิบัติงานมาก่อน

ข. วิธีสอนโดยใช้แม่แบบ เป็นการสอนที่ผู้สอนเตรียมบทเรียน โดยสร้างแม่แบบขึ้นแล้วให้ผู้เรียน ลอกแบบตาม

เทคนิคการผลิตผ้า เช่น การทอผ้า และการทำลวดลายต่างๆ เป็นวิธีเดียวกันทั้งเส้นลวดลายผ้าไทยทรงดำจะแบ่งเป็น 3 ประเภท คือบลวดลายที่เกิดจากการทอ ซึ่งจะมีเฉพาะลวดลายของผ้าซิ่น ลวดลายการปักผ้า ได้จากการนำผ้าไหมย้อมสีต่างๆ นำมาตัดเป็นชิ้นสามเหลี่ยมหรือสี่เหลี่ยม มาวางซ้อนกันให้เป็นลวดลาย แล้วตรึงหรือเย็บต่อกันให้แน่น และลวดลายจากการปักผ้า (ลายแล้ว) จะปักโดยใช้เส้นไหมย้อมสี วิธีปักมี 2 วิธีคือวิธีปักทึบและ ปักไขว้ วิธีปักทึบจะปักจากด้านหลังเพราะนับเส้นด้ายยากกว่า จะปักด้วยวิธีการนับเส้นด้าย

ผู้สอนกรรมวิธีในการผลิตผ้า จะสอนให้ผู้เรียนทำตามอย่างเคร่งครัด ถ้าทำไม่ดีหรือไม่สวย อาจมีการลงโทษบ้างเล็กน้อย เช่นดูดำว่ากล่าว ผู้สอนจะสอนให้ทอผ้าเป็นเสียก่อน แล้วจึงสอนวิธีการทำลวดลายผ้าให้ เพราะถือว่างานทอผ้าเป็นงานพื้นฐาน ส่วนการทำลวดลายผ้าเป็นงานที่ต้องใช้ความประณีตมากกว่า ผู้เรียนจะต้องมีวุฒิภาวะพร้อมจึงจะสามารถเรียนได้ ในการทอผ้าและกรรมวิธีการผลิตผ้าของสตรีไทยทรงดำ จะมีการปรึกษากับเพื่อนบ้านเป็นประจำ เวลาที่ใช้ทอผ้ามากที่สุด คือเวลาว่างๆ ในเวลากลางวัน และมีการทอผ้าในเวลากลางคืนบ้าง แล้วแต่ความพร้อมของบุคคลที่จะทอ

เทคนิคการผลิตผ้าในแบบโบราณ นับวันจะหมดไปจากสังคมไทยทรงดำ เช่น ในปัจจุบันมักไม่นิยมปลูกฝ้ายเองแล้ว เนื่องจากกรรมวิธียุ่งยาก สีที่เคยใช้จากพืช จำเป็นต้องเปลี่ยนไปใช้สีวิทยาศาสตร์ เพราะสะดวก และรวดเร็วกว่า

2.5 คุณค่าทางศิลปะ และประโยชน์ใช้สอย

ลวดลายของงานศิลปะหัตถกรรมประเภทงานผ้าไทยทรงดำ พบว่า รูปทรงที่นำมาใช้โดยเฉพาะงานศิลปะหัตถกรรม ในลวดลายของผ้า ซึ่งนิยมสร้างลวดลายแบบเลขาคณิต อาจเป็นเพราะข้อจำกัดทางเทคนิค เช่นในลักษณะของลวดลายผ้า ซึ่งคล้ายกับลักษณะของเครื่องจักสาน ซึ่งไม่สามารถทำลวดลายให้มีลักษณะเป็นเส้นโค้งได้ วิบูลย์ ลี้สุวรรณ (2535) ได้ประเมินคุณค่าทางความงามของศิลปะหัตถกรรมไว้ และเห็นว่าคุณค่าทางศิลปะหัตถกรรมเหล่านั้นเป็นลักษณะ

สุนทรียภาพ (Aesthetic Value) ซึ่งพิจารณาจากองค์ประกอบศิลปะ คือ ความสมดุลย์ (Balance) สัดส่วน (Proportion) จังหวะ (Rhythm) ความประสานกลมกลืน (Harmony) ความขัดแย้ง (Contrast) และจุดเด่นในงานศิลปะ (Dominance)

ความสมดุลย์ (Balance) โครงสร้างของลวดลายผ้าไทยทรงดำ ตลอดจนวัสดุที่ใช้จะเป็นความสมดุลย์ที่มีความเท่ากันทั้ง 2 ข้าง (Symmetrical Balance) ซึ่งให้ความรู้สึกที่ไม่ซับซ้อน มีความเรียบง่าย อันเป็นลักษณะเด่นของงานผ้าทอไทยทรงดำ

สัดส่วน (Proportion) หมายถึงลักษณะและขนาดที่เหมาะสมกับประโยชน์ใช้สอยเป็นหลักใหญ่ ลักษณะและขนาดของลวดลายผ้าไทยทรงดำ โดยรวมพบว่า มีความเหมาะสมกับการใช้สอย เช่นถ้าใช้กับงานที่มีเนื้อที่เล็กๆจะใช้ลวดลายเป็นลวดลายเดี่ยว แต่ถ้าต้องการใช้สอยในพื้นที่ใหญ่ๆ จะใช้ลวดลายเดี่ยวๆนั้น นำมาต่อกัน (ซึ่งสามารถต่อกันได้ทุกด้าน) ทำให้แก้ปัญหาเรื่องพื้นที่ได้ เช่น การทำลวดลายของสายเลื้อยฮี หรือลายหน้าหมอน เป็นต้น

จังหวะ (Rhythm) หมายถึงความเคลื่อนไหว ที่มีการซ้ำต่อเนื่องกันเป็นระยะๆ ในลักษณะนี้จะได้เห็นได้ชัดจากลวดลายของผ้าซิ่น ของสตรีไทยทรงดำ ที่เรียกว่า ซิ่นลายแดงโม จะมีจังหวะเป็นเส้นคู่ขนาน สลับด้วยเส้นเล็กๆ และเส้นใหญ่ที่บอิก 1 เส้น

ความประสานกลมกลืน (Harmony) หมายถึงความพอดี ความเหมาะสม ซึ่งทำให้เกิดเป็นเอกภาพ (Unity) มีความงามประสานกลมกลืน ซึ่งมีได้ในหลายลักษณะ งานลวดลายผ้าไทยทรงดำ จะเป็นความประสานกลมกลืนในลักษณะของน้ำหนัก และความเข้ม เพราะงานผ้าไทยทรงดำ ส่วนใหญ่จะใช้สีครามเข้มเป็นหลัก

ความขัดแย้ง (Contrast) คือความไม่ประสานกลมกลืน โดยเฉพาะการใช้สีในการทำลวดลายผ้าไทยทรงดำ จะเห็นได้ชัดเจน จากการใช้สีเป็นคู่ โดยใช้สีแดงเป็นสีหลัก และใช้สีอื่นมาเป็นคู่เช่น แดง-เขียว แดง-ขาว แดง-ดำ แดง-ส้ม แดง-เหลือง เป็นต้น ซึ่งจะเห็นว่า ในคู่สีที่ใช้ นั้น เป็นสีตัดกัน แต่เมื่อนำมาใช้รวมกันเป็นลวดลายแล้ว ทำให้เกิดความน่าดู ซึ่งช่วยลดความจืดชืด ของลวดลายได้

จุดเด่นในงานศิลปะ (Dominance) คือจุดที่มีความเด่นในการเป็น (Emphasis) ซึ่งอาจเป็นด้วยรูปทรง โครงสร้างลวดลาย สีหรือวัสดุที่นำมาใช้ในลักษณะเช่นนี้ เห็นได้ชัดเจนจาก เลื้อยฮีของไทยทรงดำ ทั้งของหญิงและชาย จะเห็นว่าในตัวเลื้อยฮี ซึ่งมีพื้นเป็นสีครามเข้ม จะใช้เส้นสลัปสีเป็นลวดลาย เข้ามาช่วย ทำให้เกิดลักษณะเด่นขึ้นมาบนพื้นสีเข้ม ในขณะที่เดียวกัน ที่ชายเลื้อยฮี จะใช้ลวดลายการปะผ้า หรือปักผ้า ที่ประกอบด้วยสีคู่ต่างๆ เช่น เขียว-แดง แดง-ขาว แดง-ส้ม แดง-ดำ ทำให้ตัวเลื้อยฮีเกิดความเด่นขึ้นมา ซึ่งตรงกับลักษณะในส่วนนี้ขององค์ประกอบศิลปะ

องค์ประกอบต่างๆ ในลวดลายผ้าไทยทรงดำจะเห็นว่า มีความประสานกลมกลืนกันร่วมอยู่กับความขัดแย้งนั้นด้วย ถึงแม้ว่าจะใช้สีเป็นคู่สีตัดกันก็ตาม เช่นในคู่ของแดง-เขียว ตามหลักของทฤษฎีสีจะเป็นสีตัดกันอย่างรุนแรง แต่เมื่อนำมาตกแต่งเป็นลวดลายของผ้าไทยดำ จะดูแล้วไม่ตัดกันจนเกินไป คงเนื่องจากสีที่นำมาใช้มาเป็นสีที่ได้จากวัสดุธรรมชาติ จึงทำให้ลดความขัดแย้งลงได้ ทำให้เป็นความขัดแย้งที่เข้ากันได้ คงเนื่องจากเป็นสีธรรมชาติ ซึ่งไม่มีความรุนแรงอยู่ในตัวนั่นเอง

จากการวิเคราะห์ลวดลายของผ้าไทยทรงดำ พอสรุปได้ว่า ความงามที่ปรากฏในลวดลาย จากการทอ การปักผ้า และการปะผ้านั้น เป็นภูมิปัญญาที่ไม่ได้เกิดจากการเรียนรู้ในระบบ แต่เป็นสุนทรียภาพโดยธรรมชาติ ที่ผ่านการทดลองหลายวิธีการ หลายขั้นตอน หลายชั่วอายุคน จนกลายเป็นสุนทรียภาพทางความงามของกลุ่มชนไทยทรงดำ

ประโยชน์ใช้สอย

ผ้าไทยทรงดำ เมื่อนำมาเป็นของใช้และเครื่องแต่งกาย จะมีรูปแบบไม่มากนัก แต่เป็นการใช้สอยอย่างคุ้มค่า เพราะใช้ได้ในทุกโอกาส จะเห็นได้จาก เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย ของไทยทรงดำ ทั้งหญิงและชาย ทุกงานพิธีจะเป็นเครื่องแต่งกายชุดเดียวกัน เพียงแยกว่าเป็นชุดใหม่ หรือชุดเก่า ชุดใหม่จะเก็บไว้ใช้ในงานพิธีกรรม หรืองานกิจกรรมพิเศษอื่นๆ ส่วนเสื้อผ้าที่เก่าแล้วจะเก็บไว้ใช้ในการทำงานประจำวัน เช่น นำมา ทำไร่ เป็นต้น ผ้าที่ใช้จะแบ่งออกได้ ดังนี้

ผ้าที่ใช้ในชีวิตประจำวัน ผ้าที่เป็นเครื่องแต่งกาย จะเป็นผ้าที่ทอและตัดเย็บเองทั้งสิ้น เช่นชุดที่สวมใส่ ในการทำงานประจำวัน สตรีผู้เป็นแม่บ้าน จะต้องเป็นผู้จัดทำ คือนำผ้ามาข้อมเป็นสีดำ (สีครามเข้ม) และตัดเย็บด้วยตนเอง และมีไว้ผลิตเปลี่ยน อย่างน้อยคนละ 2 ชุด สตรีผู้เป็นแม่บ้าน ต้องผลิตผ้าเพื่อให้พอใช้ในแต่ละปี ในช่วงเวลาว่างจากการทำนา ซึ่งเป็นความสอดคล้องกับที่ สุมาลย์ โทมัส (2525) ได้กล่าวถึงการทอผ้าของสตรีซึ่งเป็นแม่บ้านว่า พื้นบ้านของผ้าพื้นเมือง คือ ทอเพื่อใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น เสื้อผ้า ที่นอน หมอนมุ้ง ผ้าห่ม และสำหรับเครื่องนุ่งห่มนั้น คนสมัยก่อนจะแยกประเภทการใช้งานไว้อย่างชัดเจน และผ้าที่ใช้ในชีวิตประจำวัน จะมุ่งให้มีความแข็งแรงทนทาน นิยมใช้ผ้าฝ้าย และไม่นิยมทำลวดลายมากนัก

เครื่องแต่งกายประกอบด้วย

- ผ้าและเครื่องแต่งกายในชีวิตประจำวัน
  - ชาย กางเกงขาสั้น (ส้วง ก้อม หรือส้วงขาดั้น) เสื้อโท ยาม
  - หญิง ผ้าซิ่นลายแดงโม เสื้อก้อม ผ้าเปี้ยว (ผ้าโพกศีรษะ)

สิ่งของเครื่องใช้อื่นๆภายในบ้าน เช่น หมอน ที่นอนหรือฟูก (เสื่อ) ผ้าห่ม (มุ้ง
สีดำ) กว้าง (มุ้งสีขาว) ผ้าปูที่นอน (ผ้าหอบเสื่อ) ฯลฯ

- ผ้าและเครื่องแต่งกายที่ใช้ในพิธีกรรม (งานมงคล และงานรื่นเริง
ชาย กางเกงขายาว หรือกางเกงขาสั้น (ส้วงขาฮี หรือส้วงขาเต็น) เสื่อไท
เสื่อฮี กระเป๋าคาดเอว (ฝักแหว)
- หญิง ผ้าซิ่นลายแดงโม เสื่อก้อม ผ้าเปี้ยว (ผ้าโพกศีรษะ)
- ผ้าและเครื่องแต่งกายที่ใช้ในงานศพ
ชาย กางเกงขาสั้น หรือกางเกงขายาว (ส้วงขาฮี หรือส้วงขาเต็น) เสื่อไท
เสื่อฮี ผู้เป็นบุตรชายของ ของผีตาย ต้องใช้ผ้าสีเหลืองมพับเฉียงใช้คาด
ศีรษะ และ"สวมเสื่อตัก" จะทำจากผ้าฝ้ายทอเนื้อหยาบ เจาะสวมศีรษะ
เย็บติดเฉพาะด้านข้าง)
- หญิง ผ้าซิ่นลายแดงโม เสื่อมก้อม ผ้าเปี้ยว (ผ้าโพกศีรษะ)

สำหรับผู้ตายที่เป็นชาย - เมื่ออาบน้ำศพเรียบร้อยแล้ว ญาติจะต้องสวมเสื่อผ้า
ชุดใหม่ให้เสื่อผ้าชุดแรกเป็นเสื่อผ้าธรรมดา สวมทับ
ด้วยเสื่อฮี แต่กลับด้านเอาด้านในซึ่งมีลวดลายสวยงาม
ออกมาไว้ด้านนอก และใช้เสื่อฮีตัวที่ 2 กลับด้านใน
ที่มีลวดลายสวยงามออก สำหรับคลุมโลงศพ

ผู้ตายที่เป็นหญิง - เมื่ออาบน้ำศพเรียบร้อยแล้ว ญาติจะสวมเสื่อผ้าชุด
ใหม่ให้เสื่อผ้าชุดแรกเป็นเสื่อผ้าธรรมดา สวมทับด้วย
เสื่อฮีกลับด้านเอาด้านในที่มีลวดลายสวยงามออกมาไว้
ด้านนอกและใช้เสื่อฮีตัวที่ 2 คลุมโลงศพไว้

แสว - คือพาหนะที่จะนำวิญญาณของผู้ตายขึ้นไปเฝ้าถนใน
เมืองฟ้า แสวจะประกอบด้วยผ้าเป็นจำนวนมากทั้ง
ผ้าฝ้ายและผ้าไหม ที่ย้อมสีอย่างสวยงาม จะทำพิธี
หลังจากเผาศพแล้ว 1 วัน

จากการศึกษา สรุปลได้ว่ากลุ่มชนไทยทรงดำ คือกลุ่มชนไทดำที่มีหลักแหล่งเดิมอยู่
ทางตอนเหนือของประเทศสาธารณรัฐเวียดนาม และในบางส่วนของประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตย
ประชาชนลาวเข้ามาตั้งหลักแหล่งอยู่ในจังหวัดเพชรบุรี ด้วยเหตุผลทางการเมือง และสงคราม
ในสมัยกรุงธนบุรี จนถึงรัฐสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

แม้จะได้เข้ามาตั้งหลักแหล่งอยู่ในจังหวัดเพชรบูรณ์กว่าสองร้อยปี ชนกลุ่มนี้ยังสามารถสืบทอดวัฒนธรรมในทุกด้านไว้ได้เป็นอย่างดีโดยเฉพาะในเรื่องงานศิลปะผ้าทอแบบพื้นเมือง จากการศึกษาพบว่าปัจจัยในการสืบทอดวัฒนธรรมในงานผ้าทอคือ

1. ความเชื่อเรื่องผี แถน หรือผีฟ้า โดยเฉพาะ ผีบรรพบุรุษ ซึ่งจะต้องทำพิธีกรรมตามความเชื่อของไทยทรงดำเป็นกิจจรรต และในทุกพิธีกรรม จะต้องใช้ผ้าและเครื่องแต่งกายเป็นสิ่งบอกสีโทนภาพ ของบุคคลในครอบครัว
2. ความมีจิตสำนึกของสตรีไทยทรงดำ ที่จะต้องทอผ้าเป็น แต่ในปัจจุบันจิตสำนึกในส่วนนี้ได้ลดลงมากแล้ว
3. งานชุมนุมชาวไทยทรงดำ ที่จังหวัดเพชรบูรณ์จัดขึ้นเป็นครั้งแรก เมื่อปี พ.ศ.2529 ในเทศกาลสงกรานต์ เป็นงานชุมนุมชาวไทยทรงดำในจังหวัดเพชรบุรี และจังหวัดใกล้เคียง งานนี้เป็นพื้นที่การแต่งกายแบบไทยทรงดำ จึงทำให้สตรีไทยทรงดำ มีการตื่นตัวในการทอผ้าแบบพื้นเมืองเพิ่มขึ้น

2. สภาพปัจจุบัน

กลุ่มชนไทยทรงดำ ที่อาศัยอยู่ในจังหวัดเพชรบุรี ยังคงมีการรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนไว้ได้จนถึงทุกวันนี้ แม้ในปัจจุบัน จะมีวัฒนธรรมนอกกลุ่มเข้ามาเมื่อมีอิทธิพลต่อสังคมของไทยทรงดำอยู่หลายประการ เช่น

1. วัฒนธรรมแต่งกาย คนรุ่นใหม่ไม่นิยม แต่งกายแบบไทยทรงดำแล้ว แต่หันมาแต่งกายแบบสมัยใหม่ ที่พบเห็นการแต่งกายในแบบเดิม คงมีเฉพาะผู้ที่อยู่ในวัย 50-60 ปีขึ้นไป
2. วัฒนธรรมทางวัตถุ และการใช้ชีวิตในปัจจุบัน เปลี่ยนแปลงไปมาก เช่น สิ่งของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน ตามแบบไทยทรงดำ จะหาดูยากขึ้น
3. วัฒนธรรมทางด้านคติธรรม ซึ่งเคยเป็นค่านิยมแบบดั้งเดิม นับวันจะหมดไปแต่ความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติของไทยทรงดำ ยังคงแน่นแฟ้น เหมือนสมัยก่อน เนื่องจากยังมีการไปมาหาสู่ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทำกิจกรรมทางพิธีกรรมความเชื่อร่วมกัน

ในปัจจุบันการทอผ้าแบบพื้นบ้านไทยทรงดำ ยังคงดำเนินไปเช่นเดิม อาจจะลดน้อยลงบ้าง แต่ได้มีการทอผ้าแบบใช้ที่กระตุกเพิ่มขึ้นมาแทน โดยกลุ่มพัฒนาการประจำอำเภอ ได้นำกิจกรรมนี้มาเสริมให้กับชาวบ้าน เนื่องจากเป็นรายได้ที่สามารถเลี้ยงครอบครัวได้ ในบางครอบครัวจึงหันมาทอผ้าแบบใช้ที่กระตุกแทนการทอผ้า แบบพื้นบ้านโบราณ

เนื่องจากกลุ่มชนไทยทรงดำ เป็นชนกลุ่มน้อย ที่มีความสำคัญในด้านการรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 พ.ศ.2535-2539 ได้ส่งผลกระทบต่อความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมในการทอผ้าของไทยทรงดำอย่างชัดเจน เพราะในปัจจุบันผู้ที่ทอผ้าแบบพื้นบ้านไทยทรงดำจะมีอายุ 50 ขึ้นไป บุตร-หลาน ของไทยทรงดำไม่ค่อยสนใจการทอผ้าแบบโบราณอีก

ในช่วงประมาณ พ.ศ.2529 กลุ่มชนไทยทรงดำ ในเขตอำเภอเขาย้อย ได้มีการรวมตัวกันจัดงานรื่นเริงประจำปี ในช่วงสงกรานต์ (ภายในเดือนเมษายน) และได้ทำติดต่อกันมาทุกปี จนถึงปัจจุบัน ทำให้ชนกลุ่มชนไทยทรงดำ มีการตื่นตัวในการทอผ้าขึ้น เพราะในงานรื่นเริงนี้ทุกคนต้องแต่งกายชุดไทยทรงดำทั้งหญิงและชาย

3. คติความเชื่อ และวัฒนธรรมท้องถิ่น

คติความเชื่อ ของไทยทรงดำ ก่อให้เกิดวัฒนธรรมในด้านต่าง ๆ ขึ้น ส่วนหนึ่งได้จากโครงสร้างทางสังคม และการจัดระเบียบทางสังคมในระดับครอบครัว เช่น จะใช้ระบบเครือญาติเป็นเกณฑ์ มีแนวคิดเรื่องผีเดียวกันเป็นสัญลักษณ์ร่วมกัน อันประกอบด้วยญาติทางสายโลหิต และเครือญาติทางการแต่งงาน รวมเป็นเครือญาติผีเดียวกัน

การจัดระดับชั้นทางสังคม โดยพื้นฐานทางวัฒนธรรม จะใช้วงศ์ตระกูลเป็นเกณฑ์ในการแบ่งชนชั้น ซึ่งแบ่งได้ 2 ชั้น คือ ชนชั้นผู้ท้าว และชนชั้นผู้น้อย (การแบ่งชนชั้นตามสกุลในภาคผนวก ข.)

ความเชื่อของไทยทรงดำ ผีเรือนมีความสำคัญต่อชาวไทยทรงดำมาก จึงมีประเพณีสืบทอดกันมาตามธรรมเนียมดังนี้ ผู้ใดมาจากสกุล (ชิง) ไต่ก้ตาม การสืบทอด บุตรชายเป็นผู้สืบทอด ในกรณีที่ครอบครัวมีบุตรชายหลายคน บุตรชายคนเล็กจะเป็นผู้สืบทอด และได้เป็นเจ้าของเรือน ส่วนบุตรชายคนอื่นยังถือสกุลเดิมของตน ความเชื่อของไทยทรงดำส่วนใหญ่จะผูกพันอยู่กับความเชื่อในเรื่องผี และขวัญ ผีคือเทวดาที่ให้ความคุ้มครองรักษาหรืออาจให้โทษ ผีในความเชื่อของไทยทรงดำ ได้แก่

- แถนหรือผีฟ้า คือเทวดาที่อยู่บนฟ้า สามารถบันดาลให้ความเป็นไปแก่มนุษย์
- ผีเมือง ผีบ้าน เป็นผีที่ให้ความคุ้มครองบ้านเมืองให้เป็นสุข ในหมู่บ้าน

ไทยทรงดำ จะมีศาลปู่เจ้าประจำอยู่ทุกหมู่บ้าน และต้องทำพิธีเซ่นไหว้ทุกปี

- ผีบรรพบุรุษ เป็นผีของปู่ย่า-ตายาย หรือ พ่อ แม่ ที่เสียชีวิตไปแล้ว จะถูกเชิญขึ้นไว้บนบ้านในท้องผีเรือน (กะล่อห้องหรือห้องห้อง) จะต้องทำพิธีเซ่นไหว้ ตามประเพณี ทุก 2-3 ปี ต่อครั้ง และต้องเซ่นไหว้ทุกสัปดาห์ของไทยทรงดำ คือ พิธีปาดตง

ผีป่า และผีอื่นๆ เป็นผีที่สิงสถิตอยู่ตามแม่น้ำ ภูเขา ป่า หรือ ตามสถานที่ต่าง ๆ

อาจทำให้เจ็บป่วยได้

ขวัญ เป็นความเชื่ออีกประการหนึ่งของไทยทรงดำ ซึ่งเชื่อว่าแกนเป็นผู้สร้างโลก และมนุษย์ให้เกิดมา และมีขวัญแต่ละคนติดตัวมา และมอบให้ "แกนชาติ" เป็นผู้กำหนดชะตาชีวิตลง มาเกิดในโลกมนุษย์

ความเชื่อดังกล่าวข้างต้น มีความสัมพันธ์กับการใช้ผ้า ในพิธีกรรมต่าง ๆ ของไทย ทรงดำมาก การทอผ้าของไทยทรงดำ นั้นมีจุดประสงค์หลักอยู่ 2 ประการ คือ ทอผ้าไว้ใช้ในครอบครัวเพื่อใช้ในชีวิตรประจำวัน และทอเก็บไว้ใช้ในงานพิธีกรรมต่าง ๆ ตามความเชื่อ วันที่สตรีไทย ทรงดำจะไม่ทอผ้า ภาษาไทยทรงดำเรียกว่า "มือกำ" (คือวันที่ทำงานแล้วผีจะไม่พอใจ) คือ ในช่วงวันตรุษจะหยุดทอผ้า 3 วัน ช่วงวันสงกรานต์ จะหยุดทอผ้า 5 วัน และจะหยุดในวันที่มีคนในหมู่บ้านเสียชีวิต เพราะจะต้องไปช่วยงานศพ (ถึงแม้ตัวผู้ทอผ้าไม่ได้ไปก็ต้องหยุดทอผ้า) ถ้า ผู้ตายเป็นคนในผีเดียวกัน (ตระกูลเดียวกัน) ผู้ทอผ้าจะต้องหยุดทอผ้าไปจนกว่าจะมีการเผาศพ และเชิญผีผู้ตาย เข้าไปอยู่ในห้องผีเรือน (กะล่อห้องหรือห้องห้อง) ให้เรียบร้อยเสียก่อน จึงจะเริ่มทอผ้าได้ ในกรณีที่มีการเก็บศพไว้เป็นปี แล้วจึงจะเผาศพ ผู้ที่ทอผ้าที่อยู่ในผีเดียวกัน ก็จะไม่ทอผ้า จนกว่าจะทำพิธีดังกล่าวให้เสร็จเรียบร้อย

ส่วนเวลาที่จะงดเว้นในการทำกิจกรรมการทอผ้า ในวันอื่นๆ คือ จะไม่ฆ่าฝ้าย (นำเส้นฝ้ายมาหมวดกับแป้งหรือข้าวสุก) ในเดือนห้า เดือนเก้า และเดือนสิบ ถ้าได้ทำการฆ่าฝ้ายเก็บไว้แล้ว ก็สามารถทอผ้าได้ตามปกติ

การเริ่มหัดเรียนทอผ้าของเด็กหญิงไทยทรงดำ จะถือวันที่พร้อมในการเริ่มเรียนเป็นการเริ่มต้น และไม่มีการทำพิธีตามความเชื่อเกี่ยวกับการทอผ้าให้กับผู้เรียน การเรียนทอผ้าจนกระทั่งทอผ้าเป็น และได้ทอผ้าเก็บไว้ใช้ในกิจกรรมต่าง ๆ ของครอบครัว ถือเป็นความภาคภูมิใจของตนเอง และคนในครอบครัวด้วย เพราะในวิถีชีวิตของไทยทรงดำ ถือว่าถ้าสตรีใดไม่ทอผ้าเก็บไว้ใช้ในงานศพของตนเองและคนครอบครัว จะได้รับการดูถูกจากเพื่อนบ้านมากที่สุด โดยเฉพาะงานศพ จำเป็นต้องใช้ผ้าเพื่อนำมาทำ "แสว" (พาหนะที่จะพาวิญญาณของผู้ตายไปเฝ้าแกน) และวิญญาณจะได้เข้าไปสู่ดินแดนของบรรพบุรุษได้

2.4 วัสดุ-อุปกรณ์ ในการทอผ้า

วัสดุที่นำมาทอผ้าแบบพื้นบ้านไทยทรงดำ มีอยู่ 3 ประเภท คือ ฝ้าย ไหม และใยสังเคราะห์

ฝ้าย - ฝ้ายที่นำมาทอผ้า เป็นฝ้ายที่ปลูกเองตามบริเวณบ้าน ตามสวน ไร่ นา เป็นฝ้ายพันธุ์พื้นเมืองที่เคยปลูกกันมาแต่โบราณ มี 2 พันธุ์ คือ พันธุ์แก่นน้อย (เมล็ดเล็ก) และ

พันธุ์แกนใหญ่ (เมล็ดใหญ่) และมีฝ้ายอีกชนิดหนึ่ง คือ ฝ้ายเทศ แต่ไม่นิยมใช้ เพราะให้เส้นใยหยาบ เมื่อนำมาทอเป็นผ้า เนื้อจะไม่นุ่ม และย้อมสีไม่ค่อยติด

ในปัจจุบัน มักไม่ค่อยปลูกฝ้ายเองแล้ว แต่จะซื้อฝ้ายสำเร็จรูปจากร้านค้า เพราะสะดวก ไม่ยุ่งยากในการเตรียมเส้นใย และคุณภาพของฝ้ายที่ซื้อสำเร็จมีคุณภาพดี เพราะมีเนื้อละเอียด เส้นใยมีความสม่ำเสมอ

ไหม - ไหมพันธุ์ที่นิยมเลี้ยงและนำมาทอผ้าในปัจจุบัน สตรีไทยทรงดำยังคงเลี้ยงไหมเองตามแบบโบราณ ไหมพันธุ์ที่นำมาเลี้ยง คือ ตัวไหมพันธุ์พื้นเมือง จะมีขนาดลำตัวเล็กกินอาหาร (ใบหม่อน) ไม่มาก สามารถปลูกไว้ในบริเวณบ้านได้เพียงพอ ทนโรคได้ดี ให้เส้นใยที่เหนียว เนื้อละเอียด คุณภาพดีกว่าไหมพันธุ์ต่างประเทศที่พัฒนาการประจำอำเภอเคยนำไปเลี้ยง ซึ่งชาวบ้านไม่ชอบเพราะกินอาหาร (ใบหม่อน) จุกมาก ไม่สะดวกในการเลี้ยงเพราะไม่สามารถเพาะพันธุ์ได้เอง ต้องให้พัฒนาการนำมาให้เป็นระยะ ๆ เนื่องจากเมื่อตัวผีเสื้อ (ตัวบี้) ออกไข่ แล้วไม่สามารถจะฟักออกเป็นตัวหนอนไหมได้เองโดยธรรมชาติ ต้องใช้ตู้อบด้วยความร้อน ไข่จึงจะแตกเป็นตัวหนอน และที่สำคัญที่สุด ผู้เลี้ยงมีความรังเกียจเพราะหนอนไหมพันธุ์ต่างประเทศ ซึ่งเป็นหนอนไหมขนาดใหญ่

ใยสังเคราะห์ - ใยสังเคราะห์ที่นิยมนำมาทอ คือ นำมาเป็นเส้นยืนของตัวขึ้น และนำมาทอเป็นของใช้อื่น ๆ แต่มักไม่เป็นที่นิยม เนื่องจากใยสังเคราะห์ย้อมสีไม่ติด

สี

สีที่นำมาย้อมผ้าของไทยทรงดำ ลักษณะสีที่ย้อมเป็นสีย้อมเย็น แต่เดิมใช้สีที่ย้อมจากธรรมชาติ เช่น พืชให้สีต่าง ๆ เช่น สีครามเข้ม (สีดำ) ได้จากต้นคราม (กอจ้าม และเปลือกประตูตากแห้ง สีแดง ได้จากครั่ง สีเขียวได้จาก ต้นสมอ (กอแซ่) สีเหลืองได้จากขมิ้น และเมล็ดของต้นคำแสด (กอมะขมปู้)

สีที่ใช้เป็นสีหลักของไทยทรงดำ คือ สีดำ (สีครามเข้ม) ซึ่งได้จากการหมักต้นคราม (กอจ้าม) จนได้สีครามนำมาย้อมผ้า ถ้าต้องการให้ผ้าเป็นสีดำ จึงย้อมทับด้วยเปลือกต้นประตู ส่วนสีอื่น ๆ จะนิยมนำมาย้อมผ้าไหม เพื่อใช้ในการทอลวดลายของเสื้อผ้า และของใช้อื่น

อุปกรณ์

เครื่องมือที่ใช้ทอผ้าของไทยทรงดำ คือ ก็แบบโบราณที่มี 2 เขา(ตะกอก) อุปกรณ์ที่นำมาประกอบเป็นตัวก่และอุปกรณ์ในการใช้ทอผ้าทั้งหมด จะได้จากวัสดุที่หาได้ในท้องถิ่น ส่วนใหญ่ผู้ที่ทำอุปกรณ์การทอผ้าให้ ได้แก่ สามี บิดา และบุตรชาย ส่วนอุปกรณ์บางชิ้น ถ้าคนในบ้านไม่สามารถทำได้ จะว่าจ้างให้ผู้ที่ทำได้ในหมู่บ้าน เป็นผู้ทำให้เป็นชิ้น ๆ ไป

2.5 เทคนิค-กรรมวิธี

การสอนทอผ้าของกลุ่มชนไทยทรงดำ จะไม่มีการจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร แต่เป็นการทำสืบทอดกันมาจากประสบการณ์ และความชำนาญ วิธีสอนที่ใช้กันมากได้แก่ ทำให้ดูให้ผู้เรียนทำตาม บอกวิธีการให้ผู้เรียนทำตามวิธีการนั้น ๆ และให้ผู้เรียนลอกเลียนแบบจากลวดลายที่มีอยู่แล้ว เทคนิคการผลิตผ้า เช่น การทอผ้า การทำลวดลายต่าง ๆ เป็นเทคนิคกรรมวิธีอย่างเดียวกันทั้งหมด ลวดลายผ้าไทยทรงดำจะมี 3 ประเภท คือ ลวดลายที่เกิดจากการทอ ซึ่งจะมีเฉพาะลวดลายของผ้าซิ่นและลวดลายของขอบที่นอนหรือพูก (เสื่อ) ซึ่งมีความกว้างประมาณ 2-3 นิ้วเท่านั้น ลวดลายปะผ้า ได้จากการนำผ้าไหมย้อมสีต่าง ๆ นำมาตัดเป็นชิ้นมาวางซ้อนกันให้เป็นลวดลายต่าง แล้วตรึงให้แน่น และลวดลายปักผ้า (ลายแล้ว) จะปักโดยใช้เส้นใยที่เป็นไหม วิธีปักมี 2 วิธี คือ ปักทึบ และปักไขว้

ผู้สอนกรรมวิธีในการผลิตผ้า จะสอนให้ผู้เรียนทำตามอย่างเคร่งครัด ถ้าทำได้ไม่ดีอาจมีการลงโทษบ้างเล็กน้อย ผู้สอนจะให้ผู้เรียนทอผ้าให้เป็นก่อน แล้วจึงสอนวิธีการทำลวดลายผ้าให้ เพราะถือว่างานทอผ้าเป็นงานพื้นฐาน ส่วนการทำลวดลายผ้า เป็นงานที่ต้องใช้ความประณีตมากกว่า ผู้เรียนต้องมีวุฒิภาวะพร้อม จึงจะสามารถเรียนได้ ในการทอผ้า และกรรมวิธีผลิตผ้าของสตรีไทยทรงดำ จะมีการปรึกษากับเพื่อนบ้านเป็นประจำ เวลาที่ใช้ทอผ้ามากที่สุด คือ ในเวลาว่าง ๆ ในเวลากลางวัน และมีทอผ้าในเวลากลางคืนบ้าง แล้วแต่ความพร้อมของบุคคลที่จะ

เทคนิคการผลิตผ้าในแบบโบราณ นับวันจะหมดไปจากสังคมไทยทรงดำ เช่น ในปัจจุบันมักไม่นิยมปลูกฝ้ายเองแล้ว เนื่องจากกรรมวิธียุ่งยาก สีที่เคยใช้สีที่ได้จากพืช เปลี่ยนไปใช้สีเคมี เพราะสะดวก และรวดเร็วกว่า

2.6 คุณค่าทางศิลปะ และประโยชน์ใช้สอย

คุณค่าทางศิลปะ

ชนไทยทรงดำ จะแต่งกายด้วยเสื้อผ้าสีดำ (สีครามเข้ม) จะตกแต่งลวดลายด้วยผ้าไหมสีต่าง ๆ และเส้นใยไหมย้อมสี

ลักษณะการใช้สี ของผ้าไทยทรงดำ จะเป็นการใช้ลวดลายของสีต่าง ๆ บนพื้นสีเข้ม (สีครามเข้ม-ดำ) ลักษณะสีที่ใช้จะเป็นสีกลมกลืนกันแทบทั้งสิ้น โดยการใช้สีนั้นจะใช้สีแดงจะเป็นหลัก และใช้สีอื่น ๆ มาสลับเช่น แดง-เหลือง แดง-ขาว แดง-ดำ แดง-เขียว เป็นต้น

ลักษณะลวดลาย ส่วนใหญ่จะเป็นลวดลาย ที่เป็นรูปทรงเรขาคณิต เช่น สามเหลี่ยม สี่เหลี่ยม สี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน สี่เหลี่ยมจัตุรัส หรือนำรูปทรงเหล่านั้นมาวางซ้อนกันให้เป็นลวดลาย

ลักษณะรูปทรง จะเป็นแบบสมดุลย์ (Balance) กันทั้ง 2 ด้าน หรือเท่ากันทั้งสองด้าน โดยลักษณะของลวดลายและน้ำหนัก

งานลวดลายผ้าของไทยทรงดำ จะเป็นการใช้สีหลายสี มาประดับบนพื้นสีดำ (สีครามเข้ม) ทำให้เกิดลักษณะเด่นขึ้นมา โดยเฉพาะเครื่องแต่งกาย

ในเครื่องใช้บางอย่างก็อาจทำลวดลายบนพื้นขาวบ้าง เช่น หน้าหมอน และผ้าที่เป็นของใช้อื่น ๆ แต่ไม่เป็นที่นิยมเท่าสีดำ

ประโยชน์ใช้สอย

ผ้าไทยทรงดำ เมื่อนำมาทำเป็นของใช้หรือเครื่องแต่งกาย จะมีรูปแบบไม่มากนัก แต่เป็นการใช้สอยที่คุ้มค่า เพราะใช้ได้ทุกโอกาส จะเห็นได้จาก เสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย ของไทยทรงดำนั้น จะใช้ได้ในทุกโอกาส และทุกงานพิธี จะเป็นเครื่องแต่งกายชุดเดียวกัน เพียงแต่แยกว่าเป็นชุดใหม่ และชุดเก่าเท่านั้น ชุดใหม่จะเก็บไว้ใช้ในงานพิธีกรรมหรือกิจกรรมพิเศษอื่นๆ ส่วนเสื้อผ้าที่เก่าแล้วจะเก็บไว้ใช้ในการทำงานประจำวัน เช่น ทำนา ทำไร่ เป็นต้น ผ้าที่ใช้จะแบ่งการใช้ออกได้ดังนี้ คือ

ผ้าที่ใช้ในชีวิตประจำวัน ผ้าที่เป็นเครื่องแต่งกาย จะเป็นผ้าที่ทอ และตัดเย็บเองทั้งสิ้น เช่นชุดที่สวมใส่ในการทำงานประจำวัน สตรีผู้เป็นแม่บ้าน จะต้องเป็นผู้จัดทำ คือ นำฝ้ายมาย้อมเป็นสีดำ (สีครามเข้ม) และตัดเย็บด้วยตนเอง จะมีไว้ผลัดเปลี่ยน อย่างน้อยคนละ 2 ชุด สตรีผู้เป็นแม่บ้าน ต้องผลิตผ้าเพื่อให้พอใช้ในแต่ละปี ในช่วงเวลาว่างจากการทำนา (หน้าแล้ง)

เครื่องแต่งกาย ประกอบด้วย

1. ผ้าและเครื่องแต่งกายในชีวิตประจำวันทั่วไป
ชาย กางเกงขาสั้น (ส้วงก้อม หรือส้วงขาเต้น เสื้อไทย ยามหญิง ผ้าซิ่นลายแดงโม เสื้อก้อม ผ้าเปียว (ผ้าโพกศีรษะ) สิ่งของเครื่องใช้อื่น ๆ ภายในบ้าน เช่น หมอน ที่นอนหรือฟูก (เสื่อ) ผ้าหยัน (มุ้งสีดำ) ก้วง (มุ้งสีขาว) ผ้าปูที่นอน(ผ้าหลบเสื่อ) ฯลฯ
2. ผ้าและเครื่องแต่งกายที่ใช้ในพิธีกรรม (งานมงคล และงานรื่นเริง)

ชาย กางเกงขายาว หรือกางเกงขาสั้น (ส้วงขาฮี หรือ ส้วงขาเต้น) เสื้อโ
 เสื้อฮี กระเป๋าคาดเอว (ผักแหว)

หญิง ผ้าซิ่นลายแดงโม เสื้อก้อม ผ้าเปียว (ผ้าโพกศีรษะ)

3. ผ้าและเครื่องแต่งกายที่ใช้ในงานศพ

ชาย กางเกงขาสั้นหรือกางเกงขายาว (ส้วงขาฮี หรือ ส้วงขาเต้น) เสื้อโ
 ฮี (ผู้เป็นบุตรชายของผู้ตาย ต้องใช้ผ้าสีเหลี่ยมพับเหลี่ยมใช้คาดศีรษะ และสวมเสื้อตัก เสื้อตัก
 จะทำจากผ้าฝ้ายทอเนื้อหยาบ เจาะสวมหัว เย็บติดเฉพาะด้านข้าง)

หญิง ผ้าซิ่นลายแดงโม เสื้อก้อม ผ้าเปียว (ผ้าโพกศีรษะ)

สำหรับผู้ตายที่เป็นชาย - เมื่ออาบน้ำศพเรียบร้อยแล้ว ญาติจะต้องสวมเสื้อผ้าชุดใหม่
 ให้เสื้อผ้าชุดแรกเป็นเสื้อผ้าธรรมดา สวมทับด้วยเสื้อฮี
 (ของชาย) แต่กลับด้านเอาด้านใน ซึ่งมีลวดลายงามออกไว้
 ด้านนอก และใช้เสื้อฮีตัวที่ 2 กลับด้านในที่มีลวดลาย
 สวยงามออกสำหรับคลุมโลงศพ

ผู้ตายที่เป็นหญิง - เมื่ออาบน้ำศพเรียบร้อยแล้วญาติจะสวมเสื้อผ้าชุดใหม่ ให้
 เสื้อผ้าชุดแรกเป็นเสื้อผ้าธรรมดาสวมทับด้วยเสื้อฮี (ของ
 หญิง) กลับด้านเอาด้านในที่มีลวดลายสวยงามไว้ด้าน
 นอก และใช้เสื้อฮีตัวที่กลับด้านในที่มีลวดลายสวยงาม
 ออกสำหรับคลุมโลงศพ

แสว - คือพาหนะที่จะนำวิญญาณของผู้ตายขึ้นไปเฝ้าแถนในเมือง
 ฟ้า แสว จะประกอบด้วยผ้าเป็นจำนวนมากทั้งผ้าฝ้ายและ
 ผ้าไหม ที่ย้อมสีอย่างสวยงาม จะทำพิธีหลังจากเผาศพ
 แล้ว 1 วัน

จากการศึกษา สรุปได้ว่า กลุ่มชนไทยทรงดำ คือ กลุ่มชนไทดำ ที่มีหลักแหล่งเดิมอยู่
 ทางตอนเหนือของประเทศสาธารณรัฐเวียดนาม และในบางส่วนของประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตย
 ประชาชนลาวเข้ามาตั้งหลักแหล่งอยู่ในจังหวัดเพชรบุรี ด้วยเหตุผลทางการเมืองและสงคราม
 ในสมัยกรุงธนบุรี จนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แห่งกรุงรัตนโกสินทร์
 แม้จะได้เข้ามาตั้งหลักแหล่งอยู่ในจังหวัดเพชรบุรีมานานกว่าสองร้อยปี ชนกลุ่มนี้ยังสามารถสืบทอด
 วัฒนธรรมในทุกด้านไว้ได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะในเรื่องงานศิลปะผ้าทอแบบพื้นเมือง จากการ
 ศึกษาพบว่า ปัจจัยในการสืบทอดวัฒนธรรมในงานทอผ้าคือ

1. ความเชื่อเรื่องผี เช่น แถน หรือผีฟ้า โดยเฉพาะผีบรรพบุรุษ ซึ่งจะต้องทำพิธีกรรมตามความเชื่อของไทยทรงดำเป็นกวีตฺร และในทุกพิธีกรรม จะต้องใช้ผ้าและเครื่องแต่งกายเป็นสิ่งบอกสถานภาพของบุคคลในครอบครัว
2. ความมีจิตสำนึกของสตรีไทยทรงดำ ที่จะต้องทอผ้าเป็น แต่ในปัจจุบันจิตสำนึกในส่วนนี้ได้ลดลงมากแล้ว
3. งานชุมนุมชาวไทยทรงดำ ที่จังหวัดเพชรบุรี จัดขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ.2529 ในเทศกาลสงกรานต์ เป็นงานชุมนุมชาวไทยทรงดำในจังหวัดเพชรบุรี และจังหวัดใกล้เคียง งานนี้เป็นการฟื้นฟูการแต่งกายแบบไทยทรงดำ จึงทำให้สตรีไทยทรงดำมีการตื่นตัวในการทอผ้าแบบพื้นเมืองเพิ่มขึ้น

ผ้าที่ใช้ในพิธีกรรม เป็นผ้าที่เป็นเครื่องแต่งกายทั่วไปของไทยทรงดำ แต่จะแต่งกายที่บอกสถานภาพในครอบครัวของผู้แต่ง ในการทำพิธีกรรมแต่ละประเภท เช่นการใช้เสื้อฮี เป็นต้น หรือผ้าที่ใช้ในการทำแหว (ในพิธีศพ)

ส่วนงานรื่นเริงหรืองานในโอกาสพิเศษ ก็คงใช้เสื้อผ้าที่เป็นชุดไทยทรงดำทั่วไป

อภิปรายผล

จากการศึกษาการสืบทอดงานศิลปะผ้าทอของกลุ่มชนไทยทรงดำในจังหวัดเพชรบุรี พบว่า ในการสืบทอดงานศิลปะผ้าทอนั้น เด็กหญิงไทยทรงดำจะเริ่มหัดทอผ้าเมื่ออายุเฉลี่ยประมาณ 13-18 ปี งานทอผ้าจำเป็นต้องมีความพร้อมทางร่างกาย ถ้าเป็นเด็กหญิงอายุน้อยกว่านี้ ร่างกายจะยังไม่เจริญเติบโตเต็มที่ ขาและเท้าจะเหยียบไม่ตึนยันไม่ถึง วัยนี้เป็นวัยที่เป็นความต้องการการแสดงออกของวัยรุ่นตามที่โลเวนเฟลด์ (Loewenfeld : 1957) ได้กล่าวถึงพัฒนาการทางศิลปะในขั้นที่หก คือขั้นการตัดสินใจหรือช่วงวัยรุ่น (Adolescent Art หรือ Period of Decision) เด็กในช่วงวัยรุ่นคือช่วงอายุ 14-17 ปี เด็กที่อยู่ในขั้นพัฒนาการนี้ จะพัฒนาการในด้านต่างๆค่อนข้างสมบูรณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพัฒนาการ ทางด้านร่างกาย จึงทำให้สามารถควบคุมการใช้เครื่องมือ และอุปกรณ์ทางศิลปะต่างๆได้เป็นอย่างดี เด็กวัยนี้จะมีช่วงความสนใจที่ยาวนานเพียงพอที่จะทำงานศิลปะ แสดงรายละเอียดได้เสร็จสมบูรณ์ การแสดงออกของเด็กในช่วงอายุนี้สามารถจำแนกได้เป็น 2 รูปแบบ คือ "Visual Type" และแบบผสมระหว่าง "Visual Type" กับ "Haptic Type"

แต่เดิมก่อนจะถึงเวลาที่เด็กหญิงไทยทรงดำจะเรียนทอผ้าได้นั้น เด็กหญิงไทยทรงดำ จะได้ร่วมกิจกรรมการทอผ้ากับมารดา และญาติผู้ใหญ่ในครอบครัวอยู่เสมอๆ เมื่อถึงเวลาหัด

เรียนทอผ้า จึงสามารถทำได้ ซึ่งการฝึกฝนและการเรียนรู้ในลักษณะนี้ ศรัณย์ ทองปาน (2534:7-8) ได้กล่าวถึงการเรียนรู้และการฝึกฝนของช่างในวัฒนธรรมไทยที่มีหลายรูปแบบ เช่น การมีโอกาสได้เห็นการทำงานของช่างหรือศิลปิน ได้ยินการถกเถียงพูดคุย หรือวิจารณ์เกี่ยวกับงานช่าง และศิลปะ และการที่มีพ่อแม่หรือญาติเป็นผู้มีความชำนาญทางศิลปะ ก็เป็นพื้นฐานทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้มาตั้งแต่เด็ก และเป็นการรับรู้ในงานนั้นได้เอง โดยไม่รู้สีกตัว บุญเชิด รัตนานันท์ วสันต์ จันทรวงศา, (2520:50-51) กลางถึงการเรียนรู้ในระบบครอบครัว ซึ่งถือว่าเป็นสถาบันขั้นพื้นฐานเด็กจะเริ่มเรียนรู้สิ่งต่างๆ จากพ่อ-แม่ พี่-น้อง ญาติ ครอบครัว จึงต้องทำหน้าที่สั่งสอน ลูก-หลาน ในเบื้องต้น เพื่อให้สามารถอยู่รอดในสังคมได้ บิดา-มารดามีอาชีพหรือมีความสามารถในด้านใด มักจะอบรมสั่งสอนให้บุตร-หลาน มีความรู้ในแนวนั้น

เด็กหญิงไทยทรงดำส่วนใหญ่จะได้รับการฝึกหัดการทอผ้าจากมารดา และญาติผู้ใหญ่ในครอบครัว เช่น ย่าหรือยาย ซึ่งเป็นบุคคลที่ใกล้ชิดที่สุด ดังที่ ฟอร์เอ็ดการ์ (Four Edgar, 1972 อ้างในธนู แสงศักดิ์, 2519, 33-34) กลางถึงการศึกษาในสังคม บรรพกาลว่า การศึกษามีจุดมุ่งหมาย เพื่อเสริมสร้างนิสัยใจคอ และความถนัดตามธรรมชาติ ทักษะ และ คุณธรรมของบุคคล โดยการศึกษาด้วยตนเองตามวิถีแห่งการมีชีวิตร่วมกัน เช่น ชีวิตครอบครัว ท่ามกลางวงศาคณาญาติ ชีวิตการทำงาน ชีวิตในพิธีการและงานฉลองต่างๆ ซึ่งถือเป็นการเรียนรู้ลิ้น การศึกษานั้นเกิดขึ้นได้เสมอ จากการดูแลเอาใจใส่ของพ่อ-แม่ การเฝ้าสังเกตการเปลี่ยนแปลงตามฤดูกาล แม้แต่การฟังผู้เฒ่าผู้แก่เล่านิทาน แบบแผนเหล่านี้เป็นแบบของการเรียนรู้ตามธรรมชาติ ซึ่งผ่องพรรณ มณีรัตน์ และคณะ (2535:22-23) ได้กล่าวถึงการศึกษาในระบบครอบครัวว่า การศึกษาคือกระบวนการถ่ายทอด สะสม และเพิ่มพูนความรู้ ที่มีอยู่ในวัฒนธรรมของสังคม ซึ่งนับว่าเป็นขบวนการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) ลักษณะหนึ่งในสมัยโบราณการอบรมสั่งสอนเป็นหน้าที่ของครอบครัว เด็กหญิงเรียนรู้โดยการช่วยแม่ทำงานบ้าน เด็กชายช่วยพ่อทำงาน ซึ่งเป็นสิ่งที่ผู้ใหญ่จะแนะนำสั่งสอนความรู้ที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีพในฐานะเป็นผู้ใหญ่

ส่วนเด็กชายไทยทรงดำ จะไม่เข้าร่วมในกิจกรรมการทอผ้า แต่จะถูกฝึกหัดให้ทำงานในหน้าที่อื่น เช่น ทำงานจักสาน งานด้านเกษตรกรรม เป็นต้น และถือว่างานทอผ้าไม่ใช่หน้าที่ของชาย ตามที่สาวิตรี สุวรรณสถิต (2535) ได้กล่าวถึงงานทอผ้าในสังคมไทยว่าในชุมชนไทยมีวัฒนธรรมการทอผ้าสืบทอดกันมาแต่โบราณจนถึงปัจจุบัน เห็นได้ชัดเจนว่างานทอผ้าเป็นงานของผู้หญิง แต่ในสังคมอื่นๆเช่น ญี่ปุ่น อินเดีย ออฟกานีสถาน สังคมอาหรับ เช่น ซีเรีย และ อัฟริกา ในหลายๆประเทศ พบว่างานทอผ้าเป็นงานที่ผู้ชายก็สามารถทำได้ แต่ในสังคมไทยทุกกลุ่ม รวมทั้งในชุมชนที่พูดภาษาไทย-ลาว ในประเทศเพื่อนบ้านของไทย ยังไม่เคยพบว่ามีผู้ชายทอผ้าเลย เช่นเดียวกับที่ สุริยา สมุทรคุปต์และคณะ (ม.ป.ป.) ได้กล่าวถึงการทอผ้าของสตรีภาคอีสาน ซึ่งถือว่า

งานทอผ้าเป็นหน้าที่ของสตรี ไม่ใช่งานของชายว่า ผ้าและกระบวนการทอผ้าเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการขัดเกลาทาสังคมสตรีชาวอีสาน สตรีชาวอีสานต้องเรียนรู้ในการทอผ้า จากแม่ และญาติผู้ใหญ่ฝ่ายหญิง และเพื่อนบ้าน มาแต่เยาว์วัย และยิ่งตีความได้อีกว่า การทอผ้าเป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรมทางผ่าน (Rite of passage) ที่เกิดขึ้นตามช่วงวัยต่างๆ ของชีวิต ผู้หญิงในชุมชน เช่น วัยสาว วัยแต่งงาน วัยผู้ใหญ่ ที่มีภาระทางครอบครัวและวัยชรา ผ้าและการทอผ้า จึงมีบทบาทสำคัญต่อวิถีชีวิต ของสตรีแต่ละวัยดังกล่าวทั้งสิ้น

การเรียนรู้ในด้านการทอผ้า ของเด็กหญิงไทยทรงดำ จะถูกสอนอย่างต่อเนื่องเป็นกิจวัตรประจำวัน จนทอผ้าเป็นแล้ว ก็จะถูกฝึกหัดให้ทาลวดลายผ้า ในการทาลวดลายผ้านั้นจะได้จากการทอ การปัก และการปะผ้า ซึ่งผู้ใดจะทำลวดลายชนิดใดได้สวยงาม ย่อมขึ้นอยู่กับความพร้อม และความพอใจของแต่ละบุคคล ในกระบวนการเรียนรู้นั้น ชม ภูมิภาค (2516) ได้สรุปการเรียนรู้ไว้ดังนี้ การเรียนรู้เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอันเนื่องมาจากประสบการณ์ การเรียนรู้เป็นกระบวนการปรับปรุง พฤติกรรม เพื่อเอาชนะอุปสรรคต่างๆ นักจิตวิทยากล่าวว่า คนเราจะเรียนรู้ตั้งแต่เกิดและจะเรียนรู้เรื่อยไป จนกว่าจะตาย การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ต่อเมื่ออินทรีย์ (ร่างกาย + ประสาท + ความรู้สึก) ทำกิจกรรมอย่างมีจุดมุ่งหมาย ความคิดเห็นที่สำคัญเกี่ยวกับการเรียนรู้คือ

- การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม
- การเรียนรู้ไม่ใช่วุฒิภาวะ แต่วุฒิภาวะเป็นส่วนสำคัญอย่างหนึ่งในการเรียนรู้สิ่งต่างๆ หากขาดวุฒิภาวะ ก็ไม่เกิดการเรียนรู้
- การเรียนรู้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ทั้งในด้านดี และไม่ดี
- การเรียนรู้จะช่วยให้ปรับตนให้เหมาะสมกับสถานการณ์ได้ เพื่อให้บรรลุผลสมดังความต้องการ
- การเรียนรู้จะช่วยให้การทำกิจกรรมนั้นๆ มีประสิทธิภาพดีขึ้น สามารถทำงานได้อย่างชำนาญและคล่องแคล่ว

แต่เดิมกิจกรรมการทอผ้าของเด็กหญิงไทยทรงดำ จะอยู่ในความสำนึกเสมอว่าสตรีชาวไทยทรงดำทุกคน จะต้องทอผ้าเป็น เพราะถือว่างานทอผ้าเป็นงานของสตรี แต่เมื่อกระแสความเจริญมีมากขึ้น ค่านิยมในการทอผ้าของเด็กหญิงโดยทรงดำในปัจจุบันจึงเปลี่ยนไป ปัจจุบันเด็กหญิงไทยทรงดำมีความเห็นว่า การเรียนหนังสือในโรงเรียนสำคัญว่าการทอผ้าอยู่กับบ้าน แต่ก็ยังมีบางครอบครัวที่ผู้ปกครองและญาติผู้ใหญ่ ยังเห็นความสำคัญของการทอผ้าก็จะสอนให้บุตร-หลาน ทอผ้าในเวลาว่างๆด้วย แต่ไม่เป็นการบังคับว่า ทุกคนจะต้องทอผ้าเป็น แต่ให้โอกาสกับผู้ที่ชอบและสนใจในงานด้านนี้มากกว่าถ้าผู้ใดสนใจก็จะสอนให้เป็นรายๆไป

วันและเวลาในการเริ่มเรียนทอผ้านั้น ไม่มีการถือฤกษ์ยามตามความเชื่อ ผู้สอนจะ

สอนให้เมื่อเห็นว่าคุณเรียนมีความพร้อม ส่วนใหญ่จะสอนในเวลาว่างๆ เพราะจะมีความพร้อมทั้งผู้เรียนและผู้สอน เอนกกุล กริแสง (2514:141) กล่าวว่า พฤติกรรมการเรียนรู้เป็นสิ่งสำคัญในการดำรงชีวิต ตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ ประกอบด้วย ตัวผู้เรียน จะต้องมีความพร้อม ซึ่งความพร้อมจะเป็นผลมาจากวุฒิภาวะ และประสบการณ์

วิธีสอนการทอผ้า และกิจกรรมต่างๆในการผลิตผ้าของไทยทรงดำ ไม่มีการเรียนหรือจดบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร แต่เป็นการทำที่ทำสืบทอดกันมาด้วยประสบการณ์ และความชำนาญ วิบูลย์ ลี้สุวรรณ (2535:92) ได้ให้ความเห็นในงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านทุกสาขา น่าจะเป็นการเรียนรู้ที่ทำสืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษ มากกว่าการเรียนรู้จากแหล่งอื่น และจะเป็นการถ่ายทอดสืบต่อกันในครอบครัว ลักษณะเช่นนี้ผู้เรียนจะต้องเริ่มเรียน จากการบอกกล่าวกันด้วยปาก แล้วฝึกหัดทำกันเรื่อยไปจนเกิดความชำนาญ และทำได้ในที่สุด งานทอผ้าจึงเป็นหน้าที่ของสตรีที่ต้องทำ เนื่องจากทุกครอบครัวต้องมีผ้าไว้ใช้ในชีวิตประจำวัน และเก็บไว้ใช้ในงานพิธีกรรมตามความเชื่อถือ ดังที่ชุตินา สุภาพ (2530:25) ได้กล่าวถึงการใช้ผ้าในพิธีศพบของไทยทรงดำว่า ในพิธีศพบของไทยทรงดำ (ลาวโซ่ง) จะมีการปักเสาสูงประมาณ 3 เมตร ยอดทำเป็นร่ม (ทำด้วยผ้าสีต่างๆ) มีไม้ท่อนเล็กๆ ผูกขวางไว้ที่เสา ไม้ท่อนล่าง ประดับด้วยธงผ้าสีต่างๆ เช่นขาว ดำ แดง เขียว แขนงอยู่เป็นจำนวนมาก

การสอนการทอผ้าของไทยทรงดำ จะพบวิธีการอยู่ 3 วิธีการคือ

1. ทำให้ดู คือการสอนที่ผู้สอนทำให้ผู้เรียนดู และให้ผู้เรียนทำตาม เป็นระยะๆ (สาธิต)
2. บอกวิธีการให้ คือให้ผู้เรียนทำตามขั้นตอนที่บอกให้ และให้ทำตามวิธีการนั้น
3. ใช้วิธีการเลียนแบบ คือ ใช้ผลงานที่มีอยู่แล้วเป็นแบบ แล้วอธิบายวิธีทำโดยให้ผู้เรียนทำตามแบบที่มีอยู่

ลักษณะการเรียนการสอนดังกล่าวนี้ ตรงกับที่ ชวลิต ดาบแก้ว และสุภาวดี เหมทานนท์ (2535) ได้กล่าวถึงการสอนศิลปศึกษา ด้วยวิธีการลอกเลียนแบบ ในลักษณะที่บอกให้โดยตรง (Direct Method) คือการสอนที่ให้ผู้สอนเป็นผู้นำ และให้ผู้เรียนเป็นผู้ตาม เป็นการสอนที่เน้นการลอกเลียนแบบ มุ่งให้ผู้เรียนลอกแบบให้เหมือนให้มากที่สุด วิธีสอนที่จัดอยู่ในประเภทนี้ได้แก่

ก. วิธีสอนทำตามแบบหรือตามการสาธิต ผู้สอนจะเป็นผู้ออกคำสั่งให้ผู้เรียนเป็นผู้ปฏิบัติตามเป็นขั้นๆ ขั้นตอนใดผิด ผู้สอนจะแนะนำให้ เหมาะสำหรับการฝึกหัดผู้เรียนที่ไม่เคยปฏิบัติงานมาก่อน

ข. วิธีสอนโดยใช้แม่แบบ เป็นการสอนที่ผู้สอนเตรียมบทเรียน โดยสร้างแม่แบบขึ้นแล้วให้ผู้เรียนลอกแบบตาม

นวลศิริ เปาโรหิตย์ (2527) กล่าวถึงวิธีเรียนที่มนุษย์เรียนรู้ได้ว่า มนุษย์เรียนรู้ได้ โดยการลอกเลียนแบบ จะจดจำแม่แบบ (Modeling) ได้ดีกว่าวิธีการเรียนรู้แบบอื่น ซึ่งนวลศิริ เปาโรหิตย์ (2527) ได้อ้างถึง Jonson (1972) กล่าวถึงการเรียนรู้จากแม่แบบว่ามีความสำคัญดังนี้

ก. ทำให้รู้จักวิธีตอบสนองแบบใหม่ การจดจำแม่แบบ บุคคลได้เรียนรู้วิธีการที่แม่แบบใช้ อาจเป็นวิธีการใหม่ ซึ่งเขาไม่เคยรู้มาก่อน นอกจากนี้การดูแบบและนำมาทำตามมักจะทำได้ โดยไม่ผิดพลาด

ข. ช่วยให้พฤติกรรมที่เรียนรู้แล้ว ได้แสดงออกง่ายขึ้น การสังเกตจากแม่แบบนี้ ช่วยให้ผู้เรียน แสดงออกได้ง่ายและเร็วขึ้น

การสอนทอผ้า เมื่อผู้สอน สอนแล้ว ผู้เรียนสามารถทำได้ถือว่าผู้เรียนประสบผลสำเร็จ แต่ถ้าสอนด้วยวิธีการหลายๆแบบแล้ว ผู้เรียนยังทำไม่ได้ อาจมีการลงโทษบ้างเล็กน้อย เช่น อาจมีการว่ากล่าวตักเตือน หรือทุบตีบ้างเล็กน้อยเนื่องจากไม่มีความสนใจ และตั้งใจ การลงโทษในลักษณะนี้ วรวิทย์ องค์กรุชรักษา (2537) ได้กล่าวถึงวิธีการสอนการปักผ้า ของชาวเขาเผ่าเย้า บ้านห้วยแม่ซ้าย จังหวัดเชียงราย ว่าวิธีที่ผู้สอนการปักผ้าให้ บุตรหลาน ถ้าสอนหลายๆครั้งแล้ว ผู้เรียนยังทำไม่ได้ จะถูกลงโทษโดยการดุด่า ต่อกว่า และหยิก ที่หนังตา และในทำนองเดียวกันถ้าผู้เรียนทำงานได้ดี ผลงานออกมาเป็นที่น่าพอใจ จะได้รับคำชมเชย นอกเหนือจากในครอบครัวแล้ว จะได้รับคำชมเชยจากเพื่อนบ้านอีกด้วย ซึ่งเป็นการสร้างแรงจูงใจได้วิธีหนึ่ง

การทอผ้าของสตรีไทยทรงดำ นอกเหนือจากการทอผ้าไว้ใช้ในชีวิตประจำวันแล้ว ยังมีผ้าที่ต้องเก็บไว้ใช้ในพิธีกรรมตามความเชื่อ ซึ่งพิธีกรรมตามความเชื่อนี้เองเป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งที่ทำให้การทอผ้าได้รับการสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน เนื่องจากพิธีกรรมทุกพิธีกรรมของไทยทรงดำต้องมีผ้าหรือเครื่องแต่งกาย เพื่อบ่งบอกสถานภาพ ของแต่ละบุคคลในครอบครัว หรือถ้าครอบครัวใดไม่มีผ้าทอเก็บไว้ เมื่อมีบุคคลในบ้านเสียชีวิตลง และไม่มีผ้าใช้ในพิธีศพ ทั้งของตนเอง และคนในครอบครัวจะได้รับคำดูถูกจากเพื่อนบ้าน ซึ่งเป็นเรื่องที่สตรีไทยทรงดำไม่ต้องการให้เกิดขึ้น ซึ่งแสดงว่าตนเป็นผู้เกียจคร้าน ไม่เอาใจใส่ในงานที่เป็นหน้าที่ของสตรีที่ดี ดังที่สรุยา สมุทรคุปต์ และคณะ (ม.ป.ป.) ได้กล่าวไว้ในงานวิจัยเรื่องแม่หญิงต้องตำหูกว่า สตรีชาวอีสานผู้ใดไม่รู้จักวิธีการทอผ้า และทอผ้าไม่เป็น จะไม่มีผู้ใดมาสู่ขอไปเป็นแม่บ้าน เพราะถือว่างานทอผ้าเป็นหน้าที่ของสตรี

การสืบทอดงานทอผ้าของสตรีไทยทรงดำ ที่ถือเป็นค่านิยมพบว่ามีอยู่ 2 ระยะในช่วงชีวิต คือ

ระยะที่ 1 ช่วงวัยสาว : ขณะที่สตรีไทยทรงดำยังไม่ได้แต่งงาน มีครอบครัวของตนเอง ในช่วงวัยนี้สตรีไทยทรงดำจะทอผ้าเก็บไว้มากๆ โดยทอใช้ในครอบครัว และทอเพื่อเก็บไว้ใช้ในครอบครัวใหม่ของตน เพราะในช่วงที่แต่งงานและมีบุตร จะต้องทำหน้าที่เลี้ยงดูบุตรและทำงานบ้าน ซึ่งจะไม่ค่อยมีเวลาทอผ้าได้มากนัก จะได้นำผ้าที่ทอเก็บไว้นั้นออกมาใช้งาน

ระยะที่ 2 ช่วงวัยที่หมดภาระทางครอบครัว : คือช่วงที่บุตรมีความรับผิดชอบตัวเอง หรือมีครอบครัวหมดแล้ว สตรีไทยทรงดำจะกลับมาทอผ้าอีกครั้งหนึ่ง (ซึ่งในช่วงวัยนี้ผู้ทอผ้าจะมีอายุ 50 ปีขึ้นไป) ในช่วงที่ 2 นี้เองการผลิตผ้า จะเป็นไปอย่างจริงจัง และมีความสุขกับการทอผ้า เพราะหมดภาระหลักของครอบครัว

จากการศึกษาทางด้านประวัติความเป็นมา สภาพปัจจุบัน คติความเชื่อ ประเพณี และวัฒนธรรมท้องถิ่นของไทยทรงดำ รวมทั้งเทคนิค กรรมวิธี คุณค่าทางศิลปะ และประโยชน์ใช้สอยของศิลปะผ้าทอของกลุ่มชนไทยทรงดำ ผู้วิจัยขอเสนอการอภิปรายผลการวิจัยในด้านต่างๆ ดังต่อไปนี้

- ประวัติความเป็นมาของกลุ่มชน

ไทยทรงดำหรือลาวโซ่ง (ไทดำ) ที่ตั้งหลักแหล่งอยู่ในจังหวัดเพชรบุรี คือกลุ่มชนที่มีถิ่นฐานเดิมอยู่ในตอนเหนือของประเทศสาธารณรัฐเวียดนาม และแถบเมืองทันต์ในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ได้เข้ามาตั้งหลักแหล่งในจังหวัดเพชรบุรี ด้วยเหตุผลทางการเมืองและสงครามตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรี เมื่อประมาณปี พ.ศ.2322 พระเจ้ากรุงธนบุรีโปรดเกล้าให้สมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึก และเจ้าพระยาสุรสีห์ ยกทัพไปตีลาว ซึ่งตีได้เมืองทันต์ และกวาดต้อนครอบครัวของคนไทยกลุ่มนี้ ลงมาที่กรุงเทพฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้ไปตั้งบ้านเรือนอยู่ที่จังหวัดเพชรบุรี นับเป็นไทยทรงดำ หรือลาวโซ่ง (ไทดำ) กลุ่มแรกที่ได้มาอาศัยอยู่ที่เพชรบุรี ต่อมาในปี พ.ศ.2335 สมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เจ้าเมืองเวียงจันทน์ ได้กวาดต้อนครอบครัวไทดำ (ไทยทรงดำ) จากเมืองแฉก (เมืองเดียนเบียนฟู) ลงมาถวายพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช จึงโปรดเกล้าให้มาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่จังหวัดเพชรบุรีอีก ใน พ.ศ.2379 ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เจ้าเมืองหลวงพระบางถึงแก่พิราลัย พวกเมืองฮีม (เมืองทิม) เมืองคอย เมืองควร แข็งเมืองต่อเมืองหลวงพระบาง เจ้าอุปราช และเจ้าราชวงศ์ยกทัพไปปราบและได้กวาดต้อนไทดำ (ไทยทรงดำ) ลงมาถวายที่กรุงเทพฯ และโปรดเกล้าให้ไปอยู่ที่เพชรบุรี พ.ศ. 2381

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้ยกกองทัพไปตีประเทศลาว เนื่องจากเจ้าราชวงศ์เกิดวิวาทกัน และได้อพยพพวกไทดำ (ไทยทรงดำ) ลงมาด้วย และโปรดให้ไปอยู่ที่จังหวัดเพชรบุรีอีก และในปี พ.ศ.2428 ในสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว ได้โปรดเกล้าให้เจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี ยกทัพไปปราบฮ่อ ในเขตสิบสองจุไทย และป้องกันชายแดนแถบลุ่มแม่น้ำดำ และได้ยกทัพกลับมากรุงเทพฯ ในปี พ.ศ.2430 พร้อมกับได้นำครอบครัวไทดำ (ไทยทรงดำ) กลับมาด้วยและให้อพยพไปอยู่ที่จังหวัดเพชรบุรีอีก นับเป็นกลุ่มไทดำ หรือไทยทรงดำรุ่นสุดท้าย ที่เข้ามาอยู่ที่จังหวัดเพชรบุรี

ปัจจุบันกลุ่มชนไทยทรงดำ หรือลาวโซ่ง (ไทดำ) ได้กระจายกันตั้งหลักแหล่งอยู่ในจังหวัดเพชรบุรี ตามอำเภอต่างๆ ดังนี้

อำเภอเมือง	- ที่บ้านสะพานยี่หน ตำบลเวียงคอย ตำบลวังตะโก
อำเภอบ้านแหลม	- ที่บ้านทุ่งเพ็ญ
อำเภอหนองหญ้าปล้อง	- ที่บ้านท่าตะคร้อ บ้านสามเรือน ตำบลหนองหญ้าปล้อง บ้านจะโปรง ตำบลหนองไผ่
อำเภอบ้านลาด	- ตำบลห้วยซ้อง ตำบลหนองโสน บ้านกรวย
อำเภอเขาย้อย	- เป็นอำเภอที่ไทยทรงดำอาศัยอยู่มากที่สุด คือตำบลหนอง ปรัง (บ้านหนองเลา) ตำบลหนองชุมพล ตำบล ดอนทราย ตำบลเขาย้อย ตำบลบางเค็ม ตำบลทับคาง ตำบลหนองปลาไหล ตำบลห้วยท่าช้าง
อำเภอท่ายาง	- ตำบลท่าคอย บ้านแม่ประจันต์ บ้านท่าไร่ และตำบล เขากระจิว
อำเภอชะอำ	- ไม่มีไทยทรงดำอาศัยอยู่เลย

ปัจจุบันกลุ่มชนไทยทรงดำในจังหวัดเพชรบุรี พบว่ามีผู้รู้ประวัติความเป็นมาของกลุ่มชนค่อนข้างน้อย แต่ในทุกครอบครัวยังคงทำพิธีกรรมตามความเชื่อ ซึ่งเคยทำสืบทอดกันมาแต่โบราณ อย่างแน่นแฟ้น และไทยทรงดำในกลุ่มผู้สูงอายุ ยังหวังให้คนรุ่นหลังสืบทอดพิธีกรรมตามความเชื่อ และสืบทอดงานทอผ้า ในแบบเดิมสืบทอดไป

การอพยพย้ายถิ่นฐานของกลุ่มชนไทยทรงดำที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในจังหวัดเพชรบุรี นั้นสอดคล้องกับข้อคิดเกี่ยวกับการเคลื่อนย้ายกลุ่มชนในสมัยโบราณ ของศรีศักร วัลลิโภดม (2534) ที่ว่ากลุ่มชนบางกลุ่มถูกกวาดต้อนไปเป็นเชลย เนื่องจากศึกสงคราม ที่เกิดขึ้นเป็นประจำในสังคมสมัยโบราณ เพราะชุมชนและบ้านเมืองที่ใหญ่โตจำเป็นต้องมีกำลังคน ซึ่งเป็นของหายากใน

สมัยนั้น จึงต้องมีการรพุงและถูกกวาดต้อนไปเป็นพลเมือง ของผู้ชนะ ในกรณีเช่นนี้ทำให้เกิด การโยกย้ายถิ่นฐาน และเกิดการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมของผู้คนจากถิ่นต่างๆ

2. สภาพปัจจุบัน

กลุ่มชนไทยทรงดำที่ตั้งหลักแหล่งอยู่ในจังหวัดเพชรบุรี ยังคงมีการรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนไว้ได้จนถึงทุกวันนี้ ถึงแม้จะมีวัฒนธรรมนอกกลุ่มเข้ามามีอิทธิพลต่อ สังคมของไทยทรงดำอยู่หลายประการ เช่น วัฒนธรรมการแต่งกาย ซึ่งคนรุ่นใหม่ไม่นิยมแต่ง กายแบบไทยทรงดำแล้ว วัฒนธรรมทางวัตถุและการใช้ชีวิตในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปและวัฒน ธรรมด้านคติธรรม ซึ่งเคยเป็นค่านิยมแบบดั้งเดิมนับวันจะหมดไป ซึ่งสอดคล้องกับที่ผ่องพรรณ มณีรัตน์ และคณะ (2535) อ้างถึง จูเลียน สจวต (1950) ที่เสนอความคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยน แปลงทางวัฒนธรรมและสังคมของมนุษยชาติ ที่ได้รับผลกระทบจากการอุตสาหกรรมพาณิชย์ และ เป้าหมายของชีวิตของบุคคลเริ่มหันเหไปที่เงินตรามากกว่าความสมานฉันท์ทางสังคม ฉะนั้นจาก ปัจจุบันทั้ง 2 ทำให้วัฒนธรรมแบบดั้งเดิมเปลี่ยนแปลงไป

ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติ ยังคงแน่นแฟ้น เหมือนในสมัยก่อน เนื่องจากมี การไปมาหาสู่ ช่วยเหลือซึ่งกันและกันทำกิจกรรมทางความเชื่อร่วมกัน ดังที่มยุรี วัดแก้ว (2521) ได้กล่าวถึงพิธีกรรมตามความเชื่อของไทยทรงดำ จากพิธีกรรมทางความเชื่อใน 3 พิธี คือ พิธี เสนเฮือน พิธีแต่งงาน (งานกินหลอง) และพิธีศพ พบว่าความเชื่อทั้ง 3 พิธี นั้น เป็นงานพิธีที่รวม เครือญาติทั้งหมด และคนในหมู่บ้าน ให้ต้องมาทำพิธีกรรมร่วมกัน

เนื่องจากกลุ่มชนไทยทรงดำ เป็นชนกลุ่มน้อย ที่มีความสำคัญ จากแผนพัฒนา เศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 พ.ศ.2535-2539 ได้ส่งผลกระทบต่อความเปลี่ยนแปลง ทางวัฒนธรรมในการทอผ้าของไทยทรงดำอย่างเห็นชัดเจน เพราะในปัจจุบัน จะมีผู้ทอผ้าไทย ทรงดำที่มีอายุประมาณ 50 ปีขึ้นไป บุตร-หลานของไทยทรงดำไม่ค่อยมีผู้สนใจการทอผ้าแบบ โบราณอีก ในการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของมนุษย์สืบเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงของ ทรัพยากร ใน ค.ศ.1970 ว่าการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของมนุษย์สืบเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลง ของทรัพยากร และระบบเศรษฐกิจ เริ่มเปลี่ยนแปลงไปสู่การอุตสาหกรรมและพาณิชย์นิยม เพราะโลกปัจจุบันสังคมต่างๆ ได้เคลื่อนย้ายตัวผ่านการผลิตเพื่อชิงชีพไปหมดแล้ว

จนช่วงประมาณ พ.ศ.2529 กลุ่มชนไทยทรงดำในเขตอำเภอเขาย้อย ได้มีการรวมตัว กันจัดงานรื่นเริงประจำปีในช่วงสงกรานต์ (ภายในเดือนเมษายน) และได้ทำติดต่อกันมาทุกปีจนถึง ปัจจุบัน ทำให้สตรีไทยทรงดำมีการตื่นตัวในการทอผ้าแบบพื้นบ้านของไทยทรงดำขึ้นเพราะในงาน รื่นเริงนี้ทุกคนจะต้องแต่งชุดไทยทรงดำทั้งหญิงและชาย

3. คติความเชื่อ และวัฒนธรรมท้องถิ่น

คติความเชื่อของไทยทรงดำ ก่อให้เกิดวัฒนธรรมในด้านต่างๆ ขึ้น ส่วนหนึ่งได้จากโครงสร้างทางสังคม และการจัดระเบียบทางสังคม ในระดับครอบครัว เช่นจะใช้ระบบเครือญาติเป็นเกณฑ์มีแนวคิดเรื่องผีเดียวกัน เป็นสัญลักษณ์ร่วมกัน อันประกอบด้วยญาติทางสายโลหิต และเครือญาติทางการแต่งงาน รวมเป็นเครือญาติผีเดียวกัน การจัดระดับชนชั้นทางสังคม โดยพื้นฐานทางวัฒนธรรม จะใช้วงศ์ตระกูลเป็นเกณฑ์ ในการแบ่งชนชั้น ซึ่งแบ่งได้ 2 ชนชั้นคือ ชนชั้นผู้ท้าว และชนชั้นผู้น้อย

ความเชื่อเรื่องผู้บรรพบุรุษของไทยทรงดำ สอดคล้องกับ สุมิตร มิติพัณณ์ (2537) ได้กล่าวถึง ศาสนาและความเชื่อของไทยดำ ที่สำคัญ เกี่ยวข้องกับผี ขวัญ และสิ่งเหนือธรรมชาติต่างๆ ซึ่งเชื่อว่าโลกมนุษย์อยู่ภายใต้อำนาจของผีต่างๆ ผีมีทั้งประเภทให้คุณและโทษ

ชาวไทยทรงดำ จะให้ความสำคัญ ต่อผีเรือนมาก จึงมีประเพณีสืบผี ตามธรรมเนียมว่าผู้ใดมาจาก สกุล (ซิง) ไต่ก็ตาม การสืบสกุล บุตรชายจะเป็นผู้สืบสกุล ในกรณีที่ครอบครัวมีบุตรชายหลายคน บุตรชายคนเล็กจะได้เป็นเจ้าของเรือน และเลี้ยงผีบรรพบุรุษ บุตรชายคนอื่นๆ ยังใช้สกุลเดียวกัน ผีตามความเชื่อของไทยทรงดำ ได้แก่

แกน หรือผีฟ้า คือเทวดาที่อยู่บนฟ้า สามารถดลบันดาลให้ความเป็นไปแก่มนุษย์

ผีเมือง, ผีบ้าน เป็นผู้ที่ให้ความคุ้มครองบ้านเมืองให้เป็นสุข ในหมู่บ้านของไทยทรงดำ ทุกหมู่บ้าน จะมีศาลปู่เจ้าประจำอยู่ทุกหมู่บ้าน และต้องทำพิธีเซ่นไหว้ทุกปี

ผีบรรพบุรุษ เป็นผีของ ปู่-ย่า-ตา-ยาย หรือพ่อ-แม่ ที่เสียชีวิตไปแล้วจะถูกเชิญขึ้นไว้บนบ้านในห้องผีเรือน (กะล่อห้อง หรือ ห้องห้อง) ต้องเซ่นไหว้ตามประเพณี ทุก 2-3 ปี ต่อครั้ง และต้องเซ่นไหว้ทุกสัปดาห์ของไทยทรงดำ คือพิธีปาดตง

ผีป่าและผีอื่นๆ เป็นผีที่สังสถิตอยู่ตามแม่น้ำ ภูเขา ป่า หรือตามสถานที่ต่างๆ อาจทำให้เจ็บไข้ได้

ขวัญ เป็นความเชื่ออีกประเภทหนึ่งของไทยทรงดำ ซึ่งเชื่อว่าแกนเป็นผู้สร้างโลก ให้มนุษย์เกิดตามามีขวัญของแต่ละคนติดตัวมา และมอบให้ "แกนชาด" เป็นผู้กำหนดชะตาชีวิตลงมาเกิดในโลกมนุษย์

ความเชื่อดังกล่าวข้างต้น มีความสัมพันธ์กับการใช้ผ้า ในพิธีกรรมต่างๆของไทยทรงดำ ซึ่งทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนกุล และแพทริเซีย แน่นหนา (2532) ได้กล่าวถึงการใช้ผ้าในพิธีกรรมของชาวล้านนา คือ "ตุง" ซึ่งเป็นผลผลิตของการทอผ้า ชาวบ้านจะทอตุงถวายเป็นพุทธบูชา ในงานที่เป็นประเพณีสำคัญ ถือว่าเป็นการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว หรือเป็น

ปัจจัยส่งกุศลในตนเองในชาติหน้า ซึ่งสอดคล้องกับ สุริยา สมุทรคุปต์ และคณะ (2536) กล่าวถึงงานผ้า ของอินโดนีเซีย โดยอ้างถึงการศึกษาของ Hitchcock พบว่าความเชื่อทางศาสนาปรากฏอยู่ในลวดลายผ้าอย่างเห็นได้ชัดเจน เช่น เป็นรูปเรือขนาดใหญ่ บรรทุกดวงวิญญาณ ทรัพย์สมบัติ และเครื่องใช้ของผู้ตายเพื่อเก็บไว้ใช้ในภพหน้า เป็นต้นส่วนในการทอผ้าของไทยทรงดำ มีจุดประสงค์หลักอยู่ 2 ประการ คือ ทอผ้าไว้ใช้ในครอบครัว เพื่อใช้ในชีวิตประจำวัน และทอเก็บไว้ใช้ในพิธีกรรมต่างๆ ตามความเชื่อ วันที่สตรีไทยทรงดำจะไม่ทอผ้า ภาษาไทยทรงดำ เรียกว่า "มือกำ" (คือวันที่ทำงานแล้วมือจะไม่พอใจ) ในช่วงวันตรุษ จะหยุดทอผ้า 3 วัน สงกรานต์ จะหยุดทอผ้า 5 วัน และจะหยุดในวันที่มีคนในหมู่บ้านเสียชีวิต เพราะต้องไปช่วยงานศพ (ถึงแม้ตัวผู้ทอผ้าจะไม่ได้ไปช่วยงานศพก็ต้องหยุดทอผ้า) ถ้าผู้ตายเป็นคนในผีเดียวกัน (สกุลเดียวกัน) ผู้ทอผ้าจะต้องหยุดทอผ้าไปจนกว่าจะมีการเผาศพ และเชิญผีผู้ตายเข้าไปอยู่ในห้องผีเรือน (กะล่อห้อง หรือห้องห้อง) ให้เรียบร้อยเสียก่อน จึงจะทอผ้าต่อได้ ในกรณีที่เก็บศพไว้เป็นปี แล้วจึงจะเผาศพผู้ที่ทอผ้าที่อยู่ในผีเดียวกัน ก็จะต้องไม่ทอผ้า จนกว่าจะทำพิธีดังกล่าวให้เสร็จเรียบร้อย

การเริ่มหัดเรียนทอผ้าของเด็กหญิงไทยทรงดำ จะถือวันที่พร้อมในการเริ่มเรียนเป็นการเริ่มต้น และไม่มีการทำพิธีตามความเชื่อเกี่ยวกับการทอผ้าให้กับผู้เรียน การหัดทอผ้าจนกระทั่งทอผ้าเป็น และได้ทอผ้าเก็บไว้ใช้ในครอบครัว ถือเป็นการภาคภูมิใจของตนเอง และคนในครอบครัวด้วย เพราะในวิถีชีวิตของสตรีไทยทรงดำ ถือว่า สตรีใด ไม่ทอผ้าเก็บไว้ใช้งานศพของตนเอง และคนในครอบครัว จะได้รับการดูถูกจากเพื่อนบ้าน สตรีไทยทรงดำจึงต้องพยายามทอผ้าเก็บไว้ให้มากที่สุด โดยเฉพาะงานศพจำเป็นต้องใช้ผ้าเพื่อนำมาทำ "แสว" (พาหะที่จะพาวิญญาณของผู้ตายไปเฝ้าแดน) และวิญญาณจะได้เข้าไปสู่ของบรรพบุรุษได้

4. วัสดุ-อุปกรณ์ในการทอผ้า

วัสดุที่นำมาทอเป็นผ้าแบบพื้น ไทยทรงดำ มีอยู่ 3 ประเภท คือ ฝ้าย ไหม และใยสังเคราะห์

ฝ้าย ที่นำมาทอผ้า เป็นฝ้ายที่ปลูกเองตามบริเวณบ้าน ตามสวน ไร่ นา เป็นฝ้ายพันธุ์พื้นเมืองที่ปลูกกันมาแต่โบราณ มี 2 พันธุ์ คือพันธุ์แก่นน้อย (เมล็ดเล็ก) และพันธุ์แก่นใหญ่ (เมล็ดใหญ่) และมีฝ้ายอีกชนิดหนึ่งคือฝ้ายเทศ แต่ไม่เป็นที่นิยม เพราะให้เส้นใยหยาบเมื่อทอเป็นผืนผ้าแล้ว เนื้อจะกระด้าง ย้อมสีไม่ค่อยติด

ในปัจจุบัน มักไม่ค่อยนิยมปลูกฝ้ายเองแล้ว แต่จะซื้อผ้าสำเร็จรูป จากร้านค้าเพราะสะดวก ไม่ต้องยุ่งยากในการเตรียมเส้นใย คุณภาพดีเพราะมีเส้นใยละเอียด เส้นใยมีความสม่ำเสมอ

ไหม

ไหมพันธุ์ที่นำมาเลี้ยง คือไหมพันธุ์พื้นเมือง ให้เส้นใยที่เหนียว เนื้อละเอียด คุณภาพดี กว่าไหมพันธุ์ต่างประเทศที่พัฒนาการประจำอำเภอให้นำมาให้เลี้ยง

ใยสังเคราะห์

ใยสังเคราะห์ที่นิยมนำมาทอ คือ นำมาเป็นเส้นยืนของตัวขึ้น และนำมาทอเป็นของใช้ อื่นๆ แต่มักไม่เป็นที่นิยม เนื่องจากใยสังเคราะห์ย้อมสีไม่ติด

สี

สีที่นำมาย้อมผ้าของไทยทรงดำ จะเป็นลักษณะการย้อมเป็นการย้อมเย็น ซึ่งในปัจจุบัน ก็ยังใช้ต้นครามย้อมซึ่งเป็นสีย้อมที่ได้จากพืช ส่วนสีอื่นๆ มักใช้สีเคมี สีในแบบดั้งเดิมที่นิยมนำมา ย้อมได้แก่ สีครามเข้ม จะได้จากต้นคราม เพื่อให้สีที่ย้อมเป็นสีครามเข้มจนเกือบดำ จะใช้เปลือกต้น ประดู่ย้อมทับอีกหลายครั้ง สีเขียว ได้จากต้นสมอ (กอแซ้) สีเหลืองได้จากขมิ้น และเมล็ดของต้น คำแสด (มะขมปู้) การใช้สีจากวัสดุและพืชธรรมชาตินั้นสอดคล้องกับที่สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ (1991) ได้กล่าวถึงการใช้สีย้อมผ้า จากวัสดุธรรมชาติ โดยแบ่งตามลักษณะของสี ที่ใช้ย้อมผ้าและไหมดังนี้

สีย้อมไหม

สีแดง ได้จาก ครั่ง

สีเหลือง ได้จาก ต้นแกแล

สีส้ม ได้จาก เมล็ดคำแสด

สีดำ ได้จาก ผลมะเกลือ

สีคราม ได้จาก ต้นหอม

สีย้อมผ้า

สีแดง ได้จาก ไม้ฝาง

สีเหลือง ได้จาก แก่นไม้ขนุน

สีส้ม ได้จาก เมล็ดคำแสด

สีดำ ได้จาก ผลมะเกลือ

สีคราม ได้จาก ต้นคราม

สีที่ใช้เป็นสีหลักของผ้าไทยทรงดำ คือสีดำ (สีครามเข้ม) ซึ่งได้จากการหมัก ต้นคราม (กอจ๋าม) จนได้สีครามมาย้อมผ้า ถ้าต้องการให้ผ้ามีสีดำ จึงย้อมทับด้วยเปลือกต้นมะดู่ ส่วนสีอื่นๆ จะนำมาย้อมผ้าไหม เพื่อให้นำมาทำเป็นลวดลาย ของเสื้อฮี และของใช้ชนิดอื่นๆ

อุปกรณ์

เครื่องมือที่ใช้ในการทอผ้าแบบพื้นบ้านไทยทรงดำ คือกี่แบบพื้นเมือง มี 2 เขา (2 ตะกอก) อุปกรณ์ที่จะมาทำเป็นตัวกี่ และอุปกรณ์ในการนำมารผลิตผ้าทั้งหมด จะผลิตขึ้นจากวัสดุ ที่หาได้ในท้องถิ่นทั้งสิ้น ส่วนใหญ่ผู้นำอุปกรณ์เหล่านี้ให้จะได้แก่ สามี บิดา และบุตรชาย ส่วน อุปกรณ์บางชิ้น ถ้าคนในบ้านไม่สามารถทำได้ ก็จะไปจ้างให้ผู้ที่ทำได้ในหมู่บ้านจ้างทำเป็นชิ้นๆ ไป

5. เทคนิค-กรรมวิธี

การสอนการทอผ้าของสตรีไทยทรงดำจะไม่มี การจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร แต่เป็นการทำที่สืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น และความชำนาญ ดังที่ สุมาลัย โทมัส (2525) ได้กล่าวถึงเทคนิค กรรมวิธีการทอผ้าพื้นเมือง ของไทยว่า กรรมวิธีการทอผ้าเป็นวิชาที่อาศัย ความจำ และความชำนาญ เป็นสำคัญ ไม่ปรากฏว่ามีตำรา หรือหลักเกณฑ์ในการทอผ้าเขียนไว้ เป็นหลักฐาน ผ้าทออาศัยจำวิธีการทำ แล้วถ่ายทอดสืบกันมา ซึ่งสอดคล้องกับ วิบูลย์ ลี้สุวรรณ (2535) ได้ให้ความคิดในการทำงานศิลปะหัตถกรรมพื้นบ้าน ว่าเป็นการเรียนรู้ที่สืบทอดกันมา จากบรรพบุรุษ เป็นการสืบทอดกันในครอบครัว ผู้เรียนต้องเริ่มเรียนด้วยการบอกกล่าวกันด้วยปาก แล้วฝึกหัดทำเรื่อยไป จนเกิดความชำนาญ และทำได้ในที่สุด

สำหรับวิธีสอนที่สตรีไทยทรงดำ สอนกรรมวิธีการผลิตผ้าให้กับบุตรหลาน ได้แก่ การทำให้ดู ให้ผู้เรียนทำตาม บอกวิธีการให้ผู้เรียนทำตามวิธีทำนั้นๆ และการให้ผู้เรียน ลอกเลียนแบบ จากลวดลายที่มีอยู่แล้ว ในวิธีการเช่นนี้ตรงกับ นวลศิริ เปาโรหิตย์ (2527) ได้กล่าวถึงทฤษฎีการเรียนรู้ ทฤษฎีนี้มีความเชื่อว่า มนุษย์เรียนรู้ โดยการลอกเลียนแบบ และจดจำจากแม่แบบ (Modeling) ได้ดีกว่าวิธีการเรียนรู้จากแม่แบบว่ามีความสำคัญ ดังนี้

- ก. ทำรู้จักวิธีตอบสนองแบบใหม่ การจดจำแม่แบบอาจเป็นวิธีการใหม่ที่เขายังไม่รู้จักมาก่อน นอกจากนี้การดูแบบและนำมาทำตามมักทำได้โดยไม่ใครผิดพลาด
- ข. ช่วยให้พฤติกรรมที่เรียนรู้แล้ว แสดงออกง่ายขึ้น การสังเกตจากแม่แบบนี้ จะช่วยให้ผู้เรียนแสดงออกได้ง่ายและเร็วขึ้น

ซึ่งความเห็นนี้สอดคล้องกับ ชวลิต คาบแก้ว และสุดาวดี เหมทานนท์ (2525) กล่าวถึงการสอนศิลปศึกษา ด้วยวิธีการลอกเลียนแบบในลักษณะบอกให้โดยตรง (Direct Method) คือการสอนให้ผู้สอนเป็นผู้นำ และผู้เรียนเป็นผู้ตาม เป็นการสอนที่เน้นการลอกเลียนแบบ มุ่งทำให้เหมือนให้มากที่สุด วิธีสอนที่จัดอยู่ในประเภทนี้ได้แก่

- ก. วิธีสอนทำตามแบบหรือตามการสาธิต ผู้สอนจะเป็นผู้ออกคำสั่ง ให้ผู้เรียนปฏิบัติตามเป็นขั้นๆ ขั้นตอนใดผิดผู้สอนแนะนำให้ เหมาะสำหรับการฝึกหัดผู้เรียนที่ไม่เคยปฏิบัติงานมาก่อน
- ข. วิธีสอนโดยใช้แม่แบบ เป็นการสอนที่ผู้สอนเตรียมบทเรียน โดยสร้างแม่แบบขึ้นแล้วให้ผู้เรียน ลอกแบบตาม

เทคนิคการผลิตผ้า เช่น การทอผ้า และการทำลวดลายต่างๆ เป็นวิธีเดียวกันทั้งสิ้น ลวดลายผ้าไทยทรงดำจะแบ่งเป็น 3 ประเภท คือลวดลายที่เกิดจากการทอ ซึ่งจะมีเฉพาะลวดลายของผ้าชิ้น ลวดลายการประผ้า ได้จากการนำผ้าไหมย้อมสีต่างๆ นำมาตัดเป็นชิ้นสามเหลี่ยม

หรือสี่เหลี่ยม มาวางซ้อนกันให้เป็นลวดลาย แล้วตรึงหรือเย็บต่อกันให้แน่น และลวดลายจากกรปักผ้า (ลายแล้ว) จะปักโดยใช้เส้นไหมย้อมสี วิธีปักมี 2 วิธีคือวิธีปักทึบและ ปักไขว้ วิธีปักมักจะปักจากด้านหลังเพราะนับเส้นด้ายง่ายกว่า จะปักด้วยวิธีการนับเส้นด้าย

ผู้สอนกรรมวิธีในการผลิตผ้า จะสอนให้ผู้เรียนทำตามอย่างเคร่งครัด ถ้าทำไม่ดีหรือไม่สวย อาจมีการลงโทษบ้างเล็กน้อย เช่นดูตัวอย่างแล้ว ผู้สอนจะสอนให้ทอผ้าเป็นเสียก่อน แล้วจึงสอนวิธีการทำลวดลายผ้าให้ เพราะถือว่างานทอผ้าเป็นงานพื้นฐาน ส่วนการทำลวดลายผ้าเป็นงานที่ต้องใช้ความประณีตมากกว่า ผู้เรียนจะต้องมีวุฒิภาวะพร้อมจึงจะสามารถเรียนได้ ในการทอผ้าและกรรมวิธีการผลิตผ้าของสตรีไทยทรงดำ จะมีการปรึกษากับเพื่อนบ้านเป็นประจำ เวลาที่ใช้ทอผ้ามากที่สุด คือเวลาว่างๆ ในเวลากลางวัน และมีการทอผ้าในเวลากลางคืนบ้าง แล้วแต่ความพร้อมของบุคคลที่จะทอ

เทคนิคการผลิตผ้าในแบบโบราณ นับวันจะหมดไปจากสังคมไทยทรงดำ เช่น ในปัจจุบันมักไม่นิยมปลูกฝ้ายเองแล้ว เนื่องจากกรรมวิธียุ่งยาก สีที่เคยใช้จากพืช จำเป็นต้องเปลี่ยนไปใช้สีวิทยาศาสตร์ เพราะสะดวก และรวดเร็วกว่า

6. คุณค่าทางศิลปะ และประโยชน์ใช้สอย

คุณค่าทางศิลปะ และประโยชน์ใช้สอย

ลวดลายของงานศิลปะหัตถกรรมประเภทงานผ้าไทยทรงดำ พบว่า รูปทรงที่นำมาใช้โดยเฉพาะงานศิลปะหัตถกรรม ในลวดลายของผ้า ซึ่งนิยมสร้างลวดลายแบบเลขาคณิต อาจเป็นเพราะข้อจำกัดทางเทคนิค เช่นในลักษณะของลวดลายผ้า ซึ่งคล้ายกับลักษณะของเครื่องจักสาน ซึ่งไม่สามารถทำลวดลายให้มีลักษณะเป็นเส้นโค้งได้ วิบูลย์ ลี้สุวรรณ (2535) ได้ประเมินคุณค่าทางความงามของศิลปะหัตถกรรมไว้ และเห็นว่าคุณค่าทางศิลปะหัตถกรรมเหล่านั้นเป็นลักษณะเด่นของงานศิลปะผ้าทอ ของไทยทรงดำด้วย องค์ประกอบที่ทำให้เกิดคุณค่า ทางสุนทรียภาพ (Aesthetic Value) ซึ่งพิจารณาจากองค์ประกอบศิลปะ คือ ความสมดุลย์ (Balance) สัดส่วน (Proportion) จังหวะ (Rhythm) ความประสานกลมกลืน (Harmony) ความขัดแย้ง (Contrast) และจุดเด่นในงานศิลปะ (Dominance)

ความสมดุลย์ (Balance) โครงสร้างของลวดลายผ้าไทยทรงดำ ตลอดจนวัสดุที่ใช้จะเป็นความสมดุลย์ที่มีความเท่ากันทั้ง 2 ข้าง (Symmetrical Balance) ซึ่งให้ความรู้สึกที่ไม่ซับซ้อน มีความเรียบง่าย อันเป็นลักษณะเด่นของงานผ้าทอไทยทรงดำ

สัดส่วน (Proportion) หมายถึงลักษณะและขนาดที่เหมาะสมกับประโยชน์ใช้สอยเป็นหลักใหญ่ ลักษณะและขนาดของลวดลายผ้าไทยทรงดำ โดยรวมพบว่า มีความเหมาะสมกับการใช้สอย เช่นถ้าใช้กับงานที่มีเนื้อที่เล็กๆจะใช้ลวดลายเป็นลวดลายเดี่ยว แต่ถ้าต้องการใช้สอย

ในพื้นที่ใหญ่ๆ จะใช้ลวดลายเดียวกันนั้น นำมาต่อกัน (ซึ่งสามารถต่อกันได้ทุกด้าน) ทำให้แก้ปัญหารื่องพื้นที่ได้ เช่น การทำลวดลายของสายเสื้อฮี หรือลายหน้าหมอน เป็นต้น

จังหวะ (Rhythm) หมายถึงความเคลื่อนไหว ที่มีการซ้ำต่อเนื่องกันเป็นระยะๆ ในลักษณะนี้จะเห็นได้ชัดจากลวดลายของผ้าซิ่น ของสตรีไทยทรงดำ ที่เรียกว่า ซิ่นลายแตงโม จะมีจังหวะเป็นเส้นคู่ขนาน สลับด้วยเส้นเล็กๆ และเส้นใหญ่ที่บออีก 1 เส้น

ความประสานกลมกลืน (Harmony) หมายถึงความพอดี ความเหมาะสม ซึ่งทำให้เกิดเป็นเอกภาพ (Unity) มีความงามประสานกลมกลืน ซึ่งมีได้ในหลายลักษณะ งานลวดลายผ้าไทยทรงดำ จะเป็นความประสานกลมกลืนในลักษณะของน้ำหนัก และความเข้ม เพราะงานผ้าไทยทรงดำ ส่วนใหญ่จะใช้สีครามเข้มเป็นหลัก

ความขัดแย้ง (Contrast) คือความไม่ประสานกลมกลืน โดยเฉพาะการใช้สีในการทำลวดลายผ้าไทยทรงดำ จะเห็นได้ชัดเจน จากการใช้สีเป็นคู่ โดยใช้สีแดงเป็นสีหลัก และใช้สีอื่นมาเป็นคู่เช่น แดง-เขียว แดง-ขาว แดง-ดำ แดง-ส้ม แดง-เหลือง เป็นต้น ซึ่งจะเห็นว่า ในคู่สีที่ใช้กันนั้น เป็นสีตัดกัน แต่เมื่อนำมาใช้รวมกันเป็นลวดลายแล้ว ทำให้เกิดความน่าดู ซึ่งช่วยลดความจืดชืด ของลวดลายได้

จุดเด่นในงานศิลปะ (Dominance) คือจุดที่มีความเด่นในการเป็น (Emphasis) ซึ่งอาจเป็นด้วยรูปทรง โครงสร้างลวดลาย สีหรือวัสดุที่นำมาใช้ในลักษณะเช่นนี้ เห็นได้ชัดเจนจาก เสื้อฮีของไทยทรงดำ ทั้งของหญิงและชาย จะเห็นว่าในตัวเสื้อฮี ซึ่งมีพื้นเป็นสีครามเข้ม จะใช้เส้นสลับสีเป็นลวดลาย เข้ามาร่วม ทำให้เกิดลักษณะเด่นขึ้นมาบนพื้นสีเข้ม ในขณะที่ชายเสื้อฮี จะใช้ลวดลายการปะผ้า หรือปักผ้า ที่ประกอบด้วยสีคู่ต่างๆ เช่น เขียว-แดง แดง-ขาว แดง-ส้ม แดง-ดำ ทำให้ตัวเสื้อฮีเกิดความเด่นขึ้นมา ซึ่งตรงกับลักษณะในส่วนนี้ขององค์ประกอบศิลปะ

องค์ประกอบต่างๆ ในลวดลายผ้าไทยทรงดำจะเห็นว่า มีความประสานกลมกลืนกันร่วมอยู่กับความขัดแย้งนั้นด้วย ถึงแม้ว่าจะใช้สีเป็นคู่สีตัดกันก็ตาม เช่นในคู่ของแดง-เขียว ตามหลักของทฤษฎีสีจะเป็นสีตัดกันอย่างรุนแรง แต่เมื่อนำมาตกแต่งเป็นลวดลายของผ้าไทยดำ จะดูแล้วไม่ตัดกันจนเกินไป คงเนื่องจากสีที่นำมาใช้เป็นสีที่ได้จากวัสดุธรรมชาติ จึงทำให้ลดความขัดแย้งลงได้ ทำให้เป็นความขัดแย้งที่เข้ากันได้ คงเนื่องจากเป็นสีธรรมชาติ ซึ่งไม่มีความรุนแรงอยู่ในตัวนั่นเอง

จากการวิเคราะห์ลวดลายของผ้าไทยทรงดำ พอสรุปได้ว่า ความงามที่ปรากฏในลวดลาย จากการทอ การปักผ้า และการปะผ้า นั้น เป็นภูมิปัญญาที่ไม่ได้เกิดจากการเรียนรู้ในระบบ แต่เป็นสุนทรียภาพโดยธรรมชาติ ที่ผ่านการทดลองหลายวิธีการ หลายขั้นตอน หลายชั่วอายุคน จนกลายเป็นสุนทรียภาพทางความงามของกลุ่มชนไทยทรงดำ

ประโยชน์ใช้สอย

ผ้าไทยทรงดำ เมื่อนำมาเป็นของใช้และเครื่องแต่งกาย จะมีรูปแบบไม่มากนัก แต่เป็นการใช้สอยอย่างคุ้มค่า เพราะใช้ได้ในทุกโอกาส จะเห็นได้จาก เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย ของไทยทรงดำ ทั้งหญิงและชาย ทุกงานพิธีจะเป็นเครื่องแต่งกายชุดเดียวกัน เพียงแยกว่าเป็นชุดใหม่ หรือชุดเก่า ชุดใหม่จะเก็บไว้ใช้ในงานพิธีกรรม หรืองานกิจกรรมพิเศษอื่นๆ ส่วนเสื้อผ้าที่เก่าแล้วจะเก็บไว้ใช้ในการทำงานประจำวัน เช่น นำมาทำไร่ เป็นต้น ผ้าที่ใช้จะแบ่งออกได้ ดังนี้

ผ้าที่ใช้ในชีวิตประจำวัน ผ้าที่เป็นเครื่องแต่งกาย จะเป็นผ้าที่ทอและตัดเย็บเองทั้งสิ้น เช่นชุดที่สวมใส่ ในการทำงานประจำวัน สตรีผู้เป็นแม่บ้าน จะต้องเป็นผู้จัดทำ คือนำผ้ามาย้อมเป็นสีดำ (สีครามเข้ม) และตัดเย็บด้วยตนเอง และมีไว้ผลัดเปลี่ยน อย่างน้อยคนละ 2 ชุด สตรีผู้เป็นแม่บ้าน ต้องผลิตผ้าเพื่อให้พอใช้ในแต่ละปี ในช่วงเวลาว่างจากการทำนา ซึ่งเป็นความสอดคล้องกับที่ สุมาลย์ โทมัส (2525) ได้กล่าวถึงการทอผ้าของสตรีซึ่งเป็นแม่บ้านว่า พื้นบ้านของผ้าพื้นเมือง คือ ทอเพื่อใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น เสื้อผ้า ที่นอน หมอนมุ้ง ผ้าห่ม และสำหรับเครื่องนุ่งห่มนั้น คนสมัยก่อนจะแยกประเภทการใช้งานไว้อย่างชัดเจน และผ้าที่ใช้ในชีวิตประจำวัน จะมุ่งให้มีความแข็งแรงทนทาน นิยมใช้ผ้าฝ้าย และไม่นิยมทำลวดลายมากนัก

เครื่องแต่งกายประกอบด้วย

- ผ้าและเครื่องแต่งกายในชีวิตประจำวัน
  - ชาย กางเกงขาสั้น (ส้วง ก้อม หรือส้วงขาเต้น) เสื้อโตะ ยาม
  - หญิง ผ้าซิ่นลายแดงโม เสื้อก้อม ผ้าเปี้ยว (ผ้าโพกศีรษะ)
  - สิ่งของเครื่องใช้อื่นๆภายในบ้าน เช่น หมอน ที่นอนหรือฟูก (เสื้อ) ผ้าหยัน (มุ้งสีดำ) ก้าง (มุ้งสีขาว) ผ้าปูที่นอน (ผ้าหลบเสื้อ) ฯลฯ
- ผ้าและเครื่องแต่งกายที่ใช้ในพิธีกรรม (งานมงคล และงานรื่นเริง)
  - ชาย กางเกงขายาว หรือกางเกงขาสั้น (ส้วงขาลี หรือส้วงขาเต้น) เสื้อโตะ
  - เสื้ออี กระเป๋าคาดเอว (ผักแอม)
  - หญิง ผ้าซิ่นลายแดงโม เสื้อก้อม ผ้าเปี้ยว (ผ้าโพกศีรษะ)
- ผ้าและเครื่องแต่งกายที่ใช้ในงานศพ
  - ชาย กางเกงขาสั้น หรือกางเกงขายาว (ส้วงขาลี หรือส้วงขาเต้น) เสื้อโตะ
  - เสื้ออี ผู้เป็นบุตรชายของ ของผีตาย ต้องใช้ผ้าสีเหลี่ยมพับเฉียงใช้คาด
  - ศีรษะ และ"สวมเสื้อตึก" จะทำจากผ้าฝ้ายทอเนื้อหยาบ เจาะสวมศีรษะ
  - เย็บติดเฉพาะด้านข้าง)
  - หญิง ผ้าซิ่นลายแดงโม เสื้อก้อม ผ้าเปี้ยว (ผ้าโพกศีรษะ)

- สำหรับผู้ตายที่เป็นชาย - เมื่ออาบน้ำศพเรียบร้อยแล้ว ญาติจะต้องสวมเสื้อผ้าชุดใหม่ให้เสื้อผ้าชุดแรกเป็นเสื้อผ้าธรรมดา สวมทับด้วยเสื้อฮีแต่กลับด้านเอาด้านในซึ่งมีลวดลายสวยงามออกไว้ด้านนอก และใช้เสื้อฮีตัวที่ 2 กลับด้านในที่มีลวดลายสวยงามออก สำหรับคลุมโลงศพ
- ผู้ตายที่เป็นหญิง - เมื่ออาบน้ำศพเรียบร้อยแล้ว ญาติจะสวมเสื้อผ้าชุดใหม่ให้เสื้อผ้าชุดแรกเป็นเสื้อผ้าธรรมดา สวมทับด้วยเสื้อฮีกลับด้านเอาด้านในที่มีลวดลายสวยงามออกไว้ด้านนอกและใช้เสื้อฮีตัวที่ 2 คลุมโลงศพไว้
- แหว - คือพาหนะที่จะนำวิญญาณของผู้ตายขึ้นไปเฝ้าแถนในเมืองฟ้า แหวจะประกอบด้วยผ้าเป็นจำนวนมากทั้งผ้าฝ้ายและผ้าไหม ที่ย้อมสีอย่างสวยงาม จะทำพิธีหลังจากเผาศพแล้ว 1 วัน

จากการศึกษา สรุปลได้ว่ากลุ่มชนไทยทรงดำ คือกลุ่มชนไทดำที่มีหลักแหล่งเดิมอยู่ทางตอนเหนือของประเทศสาธารณรัฐเวียดนาม และในบางส่วนของประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวเข้ามาตั้งหลักแหล่งอยู่ในจังหวัดเพชรบุรี ด้วยเหตุผลทางการเมือง และสงครามในสมัยกรุงธนบุรี จนถึงรัฐสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ แม้จะได้เข้ามาตั้งหลักแหล่งอยู่ในจังหวัดเพชรบุรีนานกว่าสองร้อยปี ชนกลุ่มนี้ยังสามารถสืบทอดวัฒนธรรมในทุกด้านไว้ได้เป็นอย่างดีโดยเฉพาะในเรื่องงานศิลปะผ้าทอแบบพื้นเมือง จากการศึกษพบว่าปัจจัยในการสืบทอดวัฒนธรรมในงานผ้าทอคือ

1. ความเชื่อเรื่องผี แถน หรือผีฟ้า โดยเฉพาะ ผีบรรพบุรุษ ซึ่งจะต้องทำพิธีกรรมตามความเชื่อของไทยทรงดำเป็นกิจจรรต และในทุกพิธีกรรม จะต้องใช้ผ้าและเครื่องแต่งกายเป็นสิ่งบอกสีโทนภาพ ของบุคคลในครอบครัว
2. ความมีจิตสำนึกของสตรีไทยทรงดำ ที่จะต้องทอผ้าเป็น แต่ในปัจจุบันจิตสำนึกในส่วนนี้ได้ลดลงมากแล้ว
3. งานชุมนุมชาวไทยทรงดำ ที่จังหวัดเพชรบุรีจัดขึ้นเป็นครั้งแรก เมื่อปี พ.ศ.2529 ในเทศกาลสงกรานต์ เป็นงานชุมนุมชาวไทยทรงดำในจังหวัดเพชรบุรี และจังหวัดใกล้เคียง งานนี้เป็นพื้นที่ฟูการแต่งกายแบบไทยทรงดำ จึงทำให้สตรีไทยทรงดำ มีการตื่นตัวในการทอผ้าแบบพื้นเมืองเพิ่มขึ้น

ภาคผนวก

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย